

MUNKÁSÜGYI SZEMLE

KÖZLEMÉNYEK A MUNKÁSBIZTOSÍTÁS, A SZOCIALIS EGÉSZSÉGÜGY, A MUNKÁS-
VÉDELEM, A MUNKAVISZONY ÉS AZ IDE VONATKOZÓ JOGGYAKORLAT KÖRÉBŐL.

SZERKESZTI: **KIS ADOLF.**

TÁRSSZERKESZTŐK: Dr. STEIN FÜLÖP és Dr. HAHN DEZSŐ.

Megjelenik minden hó 10-én és 25-én. Előfizetési ár egy évre 20 korona.
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, II. ker., Fő-utca 23. szám.
Telefon: 93-99. Postatakarékpénztári csekk-számla 24.911

A baleseti orvostudomány aktuális kérdései.

Irta: Dr. Hahn Dezső.

A harmadik nemzetközi orvostudományi balesetügyi kongresszus, mely folyó év augusztus havában Düsseldorfban tartatott, nagyon érdekes lefolyású volt. Tárgyalásaiban a baleseti orvostudomány minden fontosabb aktuális kérdése megbeszélést nyert. Ez okból akarok a következőkben még bővebben foglalkozni a kongresszuson tárgyalt kérdések némelyikével, bár e lap hasábjain már jelent meg tudósítás a kongresszus lefolyásáról.

Igen érdekes megvilágításra talált a baleseti orvostudomány legégetőbb kérdése, az orvosok kiképzése ebben a speciális tudományágban, már magában a kongresszus képében és még inkább tárgyalásaiban. Az előadók közt többségben és túlsúlyban voltak a baleseti orvostudomány gyakorlati művelői, szemben az egyetemi tanárokkal. Kaufmann, a svájci, nagy-hírnevű baleset-orvos elpanaszolta, milyen keserves küzdelmek után sikerült Svájcban kivívni azt, hogy az egyetemek új tandrendjébe felvegyék a baleseti orvostudományt. És elpanaszolta, hogy most, miután ez a tantárgy a tantervbe már felvétegetett, milyen szívós küzdelmet fejtenek ki bizonyos egyetemi körök, hogy a gyakorlatban e tantárgy jelentőségét kisebbítsék. Melléktantárgyként akarják kiosztani a törvényszéki orvostan vagy más tantárgy mellé vagy más nehézséget gördítenek e szakma kifejlődése elé. A kongresszus határozatot fogadott el, melyben kifejezte azt az óhaját, hogy a baleseti orvostudomány Svájcban csorbítatlan jogokkal vétessék fel az egyetemi tantárgyak közé. A határozati javaslat Svájcról beszél, de értettek belőle a németek is. Thiem, Liniger, Lubarsch, mind a balesetbiztosításban működő szaktekintély, egy sem rendes egyetemi tanár. Német előadók is követelték, hogy a szociális orvostudomány tanítását ne bizzák a német egyetemeken sem melléktárgyként a törvényszéki orvostan vagy más tárgy tanáira, sőt válaszsák el a szociális orvostudományt a baleseti orvostudománytól. Bár több egyetemi tanító állást foglalt ezek ellen a követelések ellen, bár az egyik egyetemi tanár a sértett önérzet hangján tiltakozott az ellen, hogy német tudósok nyilvánosan azt a vádat emelik német egyetemi tanítók ellen, hogy nem értenek semmit sem abból a szakmából, melynek tanítására, ha melléktárgyként is, vállalkoztak, mégis álta-

lános helyeslésre talált az a követelés, hogy a baleseti orvostudomány, melynek eminens fontossága van éppen a szociális biztosítás nagy és folytonos terjedése folytán a munkásságra és az egész dolgozó társadalomra, rendes tantárgya legyen az orvosi fakultásnak. Jól képzett, kiváló egyetemi tanárok tanítsák alapos gyakorlati tudásra a jövő orvosgenerációt ebben a tudományban, melyről ma a maga és betegeinek meg a köznek nagy kárára az orvosok egy igen nagy részének egyáltalában nincs, vagy csak alig van fogalma. Sok helyütt a sebészet hírneves egyetemi tanárai előszeretettel tanítják a nagy sebészetet, a fej és agyvelő sebészetét, a hasmetszések tanát. Sokkal kevesebb figyelmet szentelnek a csonttörések tökéletes gyógykezelésének és alig egyik-másik foglalkozik behatóbban azzal a kérdéssel, hogy miképpen kell például az ujsérülések okozta munkaképesség-csökkenést a minimumra szállítani le. Pedig a hallgatóknak túlnyomó nagy többségére és talán a dolgozó népmilliókra is ez az utóbbi kérdés hasonlíthatatlanul nagyobb gyakorlati jelentőségű lesz, mint az első. Az orvostanhallgatók legnagyobb része künn az életben sokkal gyakrabban fog abba a helyzetbe kerülni, hogy egy csonttörést vagy egy ujsérülést gyógykezeljen, mint hogy hasmetszést vagy agyvelőműtétet végezzen. Az a kérdés is, hogy mennyiben függ össze valamely kóros állapot valamely elszennvedett balesettel, ma már külön szakképzettséget követel meg attól, ki véleményadására hivatott. Miután azt a szükségletet, melyet az élet teremt, végül minden ellentállás dacára is ki kell elégíteni, mégis csak valószínű, hogy előbb-utóbb a szociális orvostudománynak és talán külön a baleseti orvostudománynak is rendes tanszékei lesznek a német egyetemeken. És akkor talán remélhetjük majd azt, hogy Magyarországon is, ahol a szociális munkásbiztosítás törvénybe iktatása ugyanazt a szükségletet teremtette meg, mint Németországban, gondoskodás fog történni a jövő orvosgeneráció alapos gyakorlati kiképzéséről ezekben a nélkülözhetetlen tudományágakban.

Az orvosok kiképzésének kérdése igen szorosan kapcsolódott a baleseti orvostudománynak és a kongresszusnak másik nagyon fontos kérdéséhez, a baleseti sérültek korai szakszerű gyógykezelésének kérdéséhez.

Ez a kérdés ugyanis legaktuálisabb kérdése a szociális balesetbiztosításnak. Az előadók, Lohmar balesetbiztosító szövetkezeti igazgató és Liniger, a hírneves balesetvéleményező orvos, egyértelműen arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a munkásbiztosításnak létérdeke, hogy a sérült munkás mielőbb szakorvos vagy szakkórház kezelésébe jusson. Ennek akadályá a német munkásbiztosítási szervezet. A törvény értelmében a 13-ik hét végéig a betegsegélyző pénztár kezelésében marad a sérült munkás. Csak a 13-ik hét végén kerül balesetbiztosító szövetkezet kezelésébe. A törpe pénztáraknak, de sok nagy pénztárnak sincs különleges felszerelése a baleseti sérültek kezelésére. Sok vidéki orvosnak nem is lehet meg a kellő szakképzettsége, még kevésbé gyakorlottsága ily sérültek kezelésében és utókezelésében. Hiszen aránylag ritkán kerül ily speciális eset az ő kezelésébe. De ha tudása meg volna is, a költséges műszer és egyéb felszerelése nem lehet meg mindezekre a különleges esetekre. Így joggal mondhatta Ledderhose tanár, hogy az összes, a balesetbiztosítás által tényleg kártalanított munkaképesség-csökkenések legalább egyharmada elkerülhető lett volna idejében alkalmazott szakszerű kezelés által. A német birodalmi biztosítási hivatal nevezetessé lett köriratában fel is hívta (1911

dec. 14-én) a balesetbiztosító társaságok figyelmét erre a körülményre. Az előadók kétféle módon vélik elérhetőnek a célt. A balesetbiztosító szövetkezetek kössenek általános érvényű egyezséget a betegsegélyző pénztárakkal, hogy azok maguk utalják át hozzájuk azokat az eseteket, melyek szakszerű kezelést vagy szakszerű vizsgálatot, Röntgen-vizsgálatot igényelnek. A birodalmi biztosítási hivatal az ő fentemlített »Útmutatásában« fel is sorolja azokat a sérüléseket, melyekben erre különösen nagy szükség van.

A másik rendszer az, hogy egyezmény nélkül, ha kell a pénztár akarata ellen is, az egyes esetben a baleseti jelentés beérkezte után azonnal intézkedik a balesetbiztosító szövetkezet az iránt, hogy a sérült az ő kezelésébe jusson. Erre is szükség lesz, mert a betegsegélyző pénztárak sokfélesége folytán is lehetetlen lesz sok esetben a megegyezés. A kezelőorvosra, annak érdekeire azért tekintettel kell lenni. A balesetjelentés beérkezte után a balesetbiztosító szövetkezet bizalmi orvosa lépjen érintkezésbe a betegsegélyző pénztár kezelőorvosával, beszélje meg vele az esetet. Amely sérültet ő maga is gyógykezelhet, azt meg kell hagyni az ő gyógykezelésében. De amit ő teljes eredménnyel nem gyógykezelhet, azt azonnal el kell venni tőle és szakszerű kezelés alá juttatni. (Combcsonttörések, ízületbe terjedő törések, stb.) Rádusztörések, ujjtörések stb. kellő funkcionális kezelésbe veendőik.

A kérdésnek nálunk is megvan a teljes aktualitása. Kis vállalati pénztárak, de nagyobb kerületi pénztárak is nélkülözik a baleseti sérültek szakszerű kezelésének előfeltételeit. Ezt megsínyli a munkás, mert nyomorúsága súlyosabb lesz, mint amilyennek a sérülés természeténél fogva lennie kellett volna. A balesetbiztosítás legfontosabb feladata pedig az, hogy a munkaképesség minél nagyobb fokát biztosítsa a sérült munkásnak. Nem a magas járadék, a tökéletes gyógykezelés adja meg a munkásbalesetbiztosításnak igazán nagy szociális és nemzetgazdasági jelentőségét. Ez oly elemi igazság, hogy az ember nem tudja megérteni, mikép lehetett az, hogy csak most lett égető kérdése a német balesetbiztosításnak a korai szakszerű kezelés. A magyar munkásbiztosítás törvényes szervezete szerencsésebb helyzetet teremt, mint a német vagy osztrák törvény. Az Országos Pénztár helyi szerve egyformán minden vállalati és kerületi pénztár. Közös vizsgáló és gyógyító intézetek, baleseti poliklinikák létesítésének nem áll tehát útjában semmi törvényes akadály sem. A német birodalmi biztosítási hivatal ily berendezések létesítésére szorítja a balesetbiztosító szövetkezeteket, minden célszerű berendezést, ha a törvény kifejezetten nem tiltja, melegen támogat, vagy legalább is megértően elnéz. Így talán van reá reményünk, hogy a kellő megértést és támogatást az érdekelt és illetékes körök nálunk sem fogják megvonni az Országos Pénztár ily irányú törekvéseitől.

Minden eset, mely idejében kerül szakorvosi gyógykezelésbe és melyben ezáltal tökéletesebb lett a gyógyulás, megtakarítást jelent a balesetbiztosító pénztárnak is és megbecsülhetetlen hasznot a sérült munkásnak és így közvetve az egész iparnak is. A német balesetbiztosítás legkiválóbb szakemberei, nem orvosok, hanem adminisztrátorok is adtak kifejezést annak a meggyőződésnek, hogy a szociális balesetbiztosítás legfontosabb és legégetőbb feladatai a sérültek szakszerű gyógykezelésére terén vannak. A baleset elhárításának vannak bizonyos határai. A balesetek bizonyos neme nehezen, vagy egyáltalában nem hárítható el, másrésztől Németországban

a balesetelhárítás bizonyos szakmákban már meglehetősen tökéletes. Ma minden millió, melyet a balesetbiztosítás a szakszerű gyógykezelés céljára költ, a gyógyeredmények megjavulása által nemcsak maga térül meg, hanem még egy külön millió hasznot is jelent.

Nálunk a balesetelhárítás is úgyszólván szűzterület még. Nagy és elodázhatatlan feladatai vannak a szociális balesetbiztosítás szerveinek ezen a téren. De ugyanolyan fontosságú, hogy a magyar munkásbiztosítás által megalkotott egységes szervezetnek legalább azt a hasznát lássa a magyar balesetbiztosítás és a magyar munkásság, hogy idejében, nagy mulasztások és keserves tapasztalatok árán való okulás bevárása nélkül gondoskodás történjék arról, hogy a baleseti sérültek lehetőleg gyorsan, sőt lehetőleg azonnal kerüljenek szakszerű orvosi gyógykezelés alá. Ez nem utópisztikus lehetetlenség. Következésképpen gondolom megvalósíthatónak. A baleset-jelentések idejében volnának felterjesztendőek az Országos Pénztárhoz. A baleset-jelentések oly irányban egészítendőek ki, hogy azokból világosan tűnjék ki, milyen természetű a sérülés s milyen kezelés fogantatosított, illetve ott helyben vagy közvetlen közelben mily kezelés fogantatosítható. Ha célravezető gyógykezelés helyben nem végezhető el, azonnal gondoskodás történhetik arról, hogy a sérült megfelelő szakorvosi vagy kórházi gyógykezeléshez jusson, ha szükséges, a legközelebbi ily gyógykezelésre alkalmas helyre szállíttassék. Nagy nehézség lesz kezdetben nálunk az, hogy ily különleges kezelésre és utókezelésre felszerelt intézet kevés van. Nemcsak nálunk. A kongresszuson a német szakemberek elpanaszolták, hogy nagyon kevés vidéki kórház van ily célra berendezve és felszerelve. Ezért javasolták, hogy a leginkább érdekelt balesetbiztosító pénztárak maguk létesítsenek ily speciális, baleseti sérültek tökéletes gyógykezelésére berendezett gyógyintézeteket. Bizonyos, hogy ily intézetek létesítése nálunk is elkerülhetetlenül szükséges lesz. A mindinkább szaporodó pénztári rendelkezések fogják majd magvát képezni ily intézetek létesítésének mindenütt, hol nagyobb ipari gócpontok betegforgalma azt indokolni fogja. De a pénztárak szerződhetnek is majd jól felszerelt és vezetett kórházakkal ily sérültek szakszerű gyógykezelésére. Látunk vállizületi ficamokat, melyek vissza nem helyezettek, egyszerű alkartöréseket, melyek bizarr eltolódásokkal vagy álizülettel gyógyultak, alszártöréseket, melyek hallatlanul nagy rövidülésekkel gyógyultak. Ezek a sérülések valószínűleg teljes munkaképességig gyógyulhattak volna szakszerű gyógyintézeti vagy szakorvosi kezelés mellett. Nem gyógyulhattak azonban tökéletesebben abban a kis hegyi faluban, abban a milieuban, melyben a sérült él. De ezek csak a kirívóbb, nem túlgyakori esetek. Sokkal nagyobb gyakorlati jelentősége van annak, hogy évente sok-sok munkás kéz marad meredtnek, nyomoréknak, mert nem eszközölhető mindenütt a helyes utókezelés. Minden kis munkaképességtöbblet, mely Zander-gépek vagy más mechanikai kezelés útján megmenthető, oly nemzetgazdasági érték, melynek nem szabadna elvesznie. Nálunk még csak igen kis töredéke a sérülteknek juthat ilyen utókezeléshez. Annak is sürgősen meg kell változnia. Sürgősen kell gondoskodni arról, hogy a vidéken lakó sérültek is hozzájussanak a helyes utókezeléshez.

A szakszerű kezelése a baleseti sérülteknek mindig nagyobb és nagyobb igényeket támaszt az orvos szaktudása és felszerelése iránt. A kongresszuson Bardenheuer és Lucas Championmière, a csonttörések gyógy-

kezelésének két nagy reformátora, beszámolt kitűnő eredményeiről. Bardenheuer bemutatta, mily gyönyörű eredményeket ér el a csonttörések gyógykezelésénél az ő feszítőgépeivel, melyek sokkal jobb eredményeket adnak, mint a régi gipszsinekekkel való kezelés. Röntgen-képekkel bizonyította, hogy szinte bonctanilag tökéletes a gyógyulás. Nem marad semmi rövidülés, tehát teljes a munkaképesség, hol nagy rövidülések szoktak beállni, még az eddig helyesnek elismert gipszkezelés mellett is. Championnière bemutatta, mily gyorsan és tökéletesen gyógyulnak a csonttörések, ha az eddigi, a sérült végtagot hosszú időre rögzítő gyógymód helyébe a korai mozgás, a mobilizálás gyógymódját helyezzük. Sok más előadó is foglalkozott ezzel a kérdéssel. Kétségtelen, hogy az »új« gyógymódok tökéletesebb eredményekhez vezetnek. Kétségtelen az is, hogy ezek csak ott alkalmazhatók, hol kellő szaktudás, kellő gép- és műszerfelszerelés áll rendelkezésre. Az eredmények oly ideálisan szépek, hogy emberileg meg lehet értenünk azt a felszólalót, ki arra a kijelentésre ragadtatta el magát, hogy műhibát követ el az az orvos, ki még a régi gipszkezeléssel kezeli csonttörésben szenvedő betegét. Nem hiszem, hogy ez a felszólaló a gyakorlat embere volna. Mert ha az volna, akkor tudná, hogy a régi gipszkezelés künn a gyakorlatban még sokáig nélkülözhetetlen lesz, hogy józanul alkalmazva, szakértő módon utókezeléssel kombinálva, kitűnő eredményekhez vezethet arra alkalmas esetekben és hogy az új gyógymódok, a gépfeszítés, a korai masszázis hozzájuk nem teljesen értő ember kezében nagyon veszedelmesekké válhatnak. Ily túlzások alkalmasak volnának arra, hogy ezeket az igazán nélkülözhetetlen gyógymódokat diszkreditálják.

Hogy a sérülésből eredő megbetegedések helyesen legyenek gyógykezelhetők, ahhoz szükséges, hogy helyesen felismertessenek. A baleseti megbetegedések diagnosztikájáról és véleményezéséről nagyon érdekes dolgokat hallottunk a kongresszuson.

Grässner és Lévai nagyon érdekes Röntgen-képekkel bizonyították, mily nélkülözhetetlen segédeszköz a Röntgen-felvétel a balesetvéleményezésben. Szimulánsoknak tartott sérülteknél sok esetben csak a Röntgen-kép képes kimutatni a csigolyatörést vagy más kóros elváltozást.

Rendkívül érdekesek voltak azok az előadások, melyek a bizonyos, rendesen nem sérülés után fellépő megbetegedés és az elszenvedett sérülés közti összefüggést tárgyalták. Hoffmann és Rumpf a véredények megbetegedése és a baleset közti összefüggést tárgyalták. Mindakettő rámutatott arra, hogy ez az összefüggés igenis lehetséges. Kétféle elváltozást idézhet elő a sérülés: vagy szervi megbetegedést, a szív belső hártványának elszakadását, vagy szívbílyentűk elszakadását. Ily szakadásokhoz gyuladások is csatlakozhatnak, a baktériumok a kilépő vérben szaporodhatnak el. Szervi véredényelváltozások ritkábbak. Az aneurysma, az ütőér kóros kitágulása ritkán lép fel baleset után, rendesen bújakór folytán keletkezik. A baleset fennálló szívbajt súlyosbíthat is. Rumpf még az ütőérelmeszesedésre nézve is koncedálja, hogy baleset után, különösen a mellkast és a fejet érő súlyos sérülések után nagyon gyorsan fejlődhetik ki. Ily esetek véleményezésénél gondos kutatás végzendő oly irányban, hogy lényeges elváltozások nem álltak-e fenn már a sérülés előtt.

A torzító ízületi gyuladás és a baleset közt összefüggést Ledderhose és Grässner tárgyalták. Mind a ketten azt vallják, hogy a torzító ízületi gyuladás néha összefüggésbe hozható a balesettel, bár rendesen alkati

bántalom és trauma nélkül, lassan fejlődik ki. A balesettel összefüggésbe hozható, ha a betegségre hajlamos egyénnél oly izületsérülés után, mely más embernél nyom nélkül meggyógyulna, a torzító izületi gyuladás kórképe fejlődik ki először a sérült izületben, később másutt is. Vagy akkor, ha már fennálló, talán a beteg tudta nélkül is fennálló lappangó megbetegedés a sérülés után fájdalmas lesz, munkaképtelenséghez vezet.

Nagyon kényes kérdése a baleseti orvostudománynak az, mennyiben függhet össze valamely daganat, jóindulatú zsirdaganat, fibroma stb. vagy rosszindulatú rák vagy húsdaganat stb. valamely balesettel. Thiem és Lubarsch, mindkettő elsőrangú szaktekintély, volt a referens. Thiem nagyon érdekes fejtegetésekben kimutatta, hogy a balesetvéleményezésre nem lehet döntő jelentősége annak, vajjon a tudományos kutatás pontos adatot szolgáltat-e arra nézve, mi az illető daganatnak kórokozója, bacillus okozza-e pl. a rákot vagy más. Mert a tuberkulózisról is régen tudjuk, hogy bacillus okozza, bizonyos esetekben mégis beszélünk baleset által okozott gümőkóros megbetegedésekről. A baleset mint kiváltó ok szerepelhet. De a véleményezéskor súly helyezendő arra, hogy a sérülés súlyos lett legyen, hogy a sérült rögtön jelentette-e a balesetet, hogy átmeneti tünetek legyenek sérülés és daganat kifejlődése között. Rosszindulatú daganat, mely két évvel lép fel a sérülés után — a lassan növő agygliomát kivéve — már nem lesz a sérüléssel összefüggésbe hozható. Az alsó határ a szarkómánál nyolc nap, a ráknál 3 vagy 4 hét. Már fennálló daganatnál a sérülés új daganatok — áttételek — létrejövetelét mozgíthatja elő. Lubarsch nagyon szellemes kísérleteket végzett állatokon, hogy megállapítsa, vajjon a sérülés okozhat-e rosszindulatú daganatot. Csak nagyon-nagyon ritkán kapott oly eredményt, mely ezt a következtetést megengedi. Ő csak nagyon kivételes esetekben volna hajlandó ezt az összefüggést elfogadni. Ha a sérülés után fekély marad, és abban vagy a hegben lép fel a rák — ez kétségtelenül a baleset következménye. De más esetekben a legnagyobb óvatossággal kell eljárni, ámbár bizonyos esetekben nem tagadható az összefüggés.

A baleseti sérültek vizsgálatáról, a testrészek pontos mérésének fontosságáról Cramer és Liniger beszéltek. A mérésnek, mely megmutatja valamely izomcsoport vagy végtagrész sorvadt-e vagy nem, nagy gyakorlati jelentősége van, ha nem is kell nagyon túlbecsülni minden esetben, mert néha izomsorvadtság mellett is kitűnő lehet a munkaképesség. Frank kifejtette, hogy izomméréseknél bizonyos oly pontok és helyzetek választandók, melyeknél a sérült nem változtathatja meg mozdulatok által a méreteket. Bettmann a tenyér és talp rajzának és kérgesedésének eltéréseit kutatta különböző eredetű és fokú munkaképességcsökkenéseknél. Az az impresszióm, hogy ezek a nagyon finom analizisek nem túlságosan nagy gyakorlati jelentőségűek.

Fontos és érdekes témája volt a kongresszusnak az ipari betegségek kártalanításának kérdése. Úgyszólván minden előadó azon a nézeten volt, hogy a hivatásból eredő megbetegedés folytán elnyomorodott munkás vagy abban elpusztult munkás hozzátartozói kártalanítandók, hogy a jelenlegi kártalanítás nem kielégítő. Kártalanítást eddig csak Anglia és Svájc adott, a szavatossági törvényt mindkettő a baleseteken kívül kiterjesztette a hivatásos megbetegedésekre is. Németország új munkásbiztosítási törvénye és Svájc új törvénye már megadta a módot arra, hogy a hivatásos betegségek a balesetbiztosításba bevonassanak. Ausztriában és Franciaországban tör-

vénytervezetben van meg az ipari betegségek bevonása a balesetbiztosításba. Mégis volt előadó, ki az ipari vagy hivatásos betegségek bevonását a balesetbiztosításba nem helyeselte. Más módszert, külön biztosítási ágazat létesítését vagy legalább is nagy óvatosságot ajánlottak. Miután az ipari megbetegedésekben elnyomorodott és az ezekben elpusztult munkások, illetve hozzátartozóik kártalanításának kérdésével részletesebben más helyen kívánok foglalkozni, még csak röviden akarom megemlíteni, hogy Kaufmann, a svájci balesetbiztosítás első orvosi szaktekintélye azt a tapasztalatát közölte az ipari betegségek biztosításának eme platonikus barátjainak aggályaira, hogy Svájcban, dacára a szavatossági törvény hibáinak, a hivatásos betegségek biztosítása óta ezeknek a betegségeknek gyógyítására nagyobb gond fordított; a munkásnak is módja volt arra, hogy magát gyógykezeltesse, úgy hogy súlyosabb következményű vagy halálosan végződő esetek már ritkaságszámba mennek. Ez oly eredmény, mely e biztosítás általánossá tételét egymaga indokoltá teszi minden szociálisan érző és gondolkodó ember előtt.

A düsseldorfi kongresszus egy új tudományág lüktető, forrongó munkájának fontos életnyilvánulása volt. Nem szürke teóriák foglalkoztatták, hanem a gyakorlati élet mindig érdekes, mindig érdemes problémái.

A gyermekmunka szabályozásáról.

Írta: Böhm Vilmos.*)

A Törvényes Munkásvédelem Magyarországi Egyesülete által rendezett tárgyalás anyagából különösen dr. Papp Dezső beszédének ama része ragadta meg figyelmemet, melyben azt fejtegette, *hogy a munkásvédelem ugyanazt jelenti az iparban, mint a talaj kimerítésének megakadályozása a mezőgazdaságban* . . . Nem mintha ujság volna előttem dr. Papp fejtegetéseinek ez a része, hanem azért, mert nálunk illetékes körökben még egyáltalában nem ismerték fel a munkásvédelem ilyen irányú hatását.

A nyugati kulturállamokban már régen fölismerték a munkásvédelem szükségességét. Polgári szociálpolitikusok, nagy üzemek vezetői, exponált munkáltató szervezetek vezérei találhatók a gyakorlati munkásvédelemért harcolók táborában. Igaz, hogy elsősorban a munkások erőteljes gazdasági és politikai szervezkedése kényszeríti a polgári társadalom előrelátó vezetőfőfőit a munkásvédelem kiterjesztésére, másrészt azonban kétségtelen, hogy a munkaerő értékének, közgazdasági jelentőségének fölismerése a legbiztosabb hajtóereje a külföldi modern munkásvédelemnek.

Nálunk, sajnos, a józan fölismerésnek ezt a jelenségét csak elvétve találjuk. Nálunk inkább jelszópolitika uralkodik. Sokat beszélnek ugyan munkásvédelemről, cselekedeteket azonban nem látunk. Ha kutatjuk azokat az okokat, melyek a munkásvédelem fejlesztését akadályozzák, azt találjuk, hogy a legfőbb ok a szociális érzék általános hiányában keresendő. Nincs szociális érzék a parlamentben, ahol szociálpolitikát kellene alkotni; nincs a közigazgatásban, ahol a már megalkotott csekély értékű szociálpolitikát végre kellene hajtani, hiányzik a szociális érzék a társadalomból.

*) A Törvényes Munkásvédelem Magyarországi Egyesületének szaktanácskozásán elmondott beszéd.

Tagadhatatlan, hogy általános szociálpolitikát — különösen a szervezkedésre, tehát önvédelemre nem alkalmas fiatalok munkások védelmét — csak szociális érzékű törvényhozás képes megteremteni. Szociálpolitikában tetszelgünk, elmegyünk nemzetközi kongresszusokra, tanácsokat adunk külföldi államok haladó szociálpolitikájának, hogy hogyan kell munkásvédelmet teremteni, ezzel párhuzamosan pedig itthon kétségbeesett küzdelmet fejtenek ki a szociális intézmények iránt teljesen érzéketlen parlament fenntartása érdekében és egy szociális érzékű demokratikus népparlament megteremtése ellen.

Az értekezlet folyamán azt kifogásolták, hogy a mezőgazdaságban foglalkoztatott fiatalok munkások ügye nem került az értekezlet elé. A magam részéről csatlakozom a kifogásokhoz, azonban természetesen találok, hogy nálunk, mezőgazdasági gyermekmunka szabályozásáról, az agrárius érdekképviselőt képező parlament mellett, még csak tárgyalni sem mernek. A mezőgazdaságban alkalmazott gyermekmunkások védelmét, valamint tisztességes szociálpolitikát csak a demokratikus népparlamenttől várhatunk. Csak attól a parlamenttől, amely nem egy osztályt, hanem az összes dolgozó népességet képviseli. Minden őszinte szándékú szociálpolitikusként tehát, aki becsületesen, minden hátsó gondolat nélkül akar Magyarországon szociálpolitikát teremteni, elsősorban a népparlamentért, illetve az általános, egyenlő, titkos választójogért kell küzdenie.

Áttérve a konkrét tárgyra, az iparban foglalkozott fiatalok munkások védelmére, idevonatkozó álláspontomat a szakszervezeti kongresszusok határozatai irányítják. Legutóbb, a Sztéryi-féle ipartörvénytervezet tárgyalására 1908. év október havában összegyűlt rendkívüli szakszervezeti kongresszus, foglalkozott a gyermekmunka védelmével és a tárgyban a következő határozatokat hozta:

1. A 14 éven aluli fiugyermekek és a 16 éven aluli leánygyermek teltassanak el mindenféle ipari munkától. A 18 éven aluli ifjúmunkások munkaideje napi 6 órában legyen megállapítva. 2. A 14, illetve 16 éves gyermekek számára ingyenes ipariskolák létesíttessenek. 3. Gyermekmunka a betöltött 18 évig teljesen tiltassék el oly üzemeknél, ahol a megosztott munkamódszert alkalmazzák.

E határozatok indokolására, egyúttal az értekezleten történt felszólalásokra a következőket kell előadnom: A magam részéről túlzottnak találok Ferenczi dr.-nak azt az állítását, mintha a 14 éves korhatár-megállapítás követelése bizonyos erkölcsi túlkövetelés jellegével bírna. Orvosi és pedagógiai szaktekintélyek, a jövő generációjának fejlődésére való tekintettel elengedhetetlenül szükségesnek tartják, hogy a gyermekek a fejlődés éveiben, 14 éves korukig teljesen tiltassanak el az egészségre s kulturális fejlődésre nézve rendkívül hátrányos termelési munkától. Nálunk még fokozottabb mértékben kell védeni a gyermekmunkásokat, mint külföldön, mert rosszabbak az egészségügyi viszonyok, gyalázatosabbak a lakásviszonyok, rosszabb a táplálkozás, következésképpen gyöngébb és kevésbé fejlődöttebb a gyermekanyag, tehát fokozottabb védelemre is van szükség. A kételkedőknek szives figyelmébe ajánlom az Országos Pénztárnak betegségi eseteiről szóló statisztikáját, a fővárosi lakásinségről szóló adatokat, melyekből meggyőződést szerezhetnek arról, hogy mennyivel rosszabbak nálunk az egészségügyi viszonyok, mint a külföldön. A gyermekhalandósági statisztika Magyarországot — Oroszország után — az európai államok legutolsó-

jává süllyeszti. A szinte katasztrófa-jellegű gyermekhalandóság nem utolsó sorban a hiányos gyermekvédelemnek, egész generációk elcsenevészésének a természetes következménye.

A 14 éves korhatár mellett szól még az iskolakötelezettség kérdése is. Papp dr. beszédének idevonatkozó része nem logikus. Ő ugyan nem zárkózik el a 14 éves korhatártól, ő is ezt szeretné megvalósítani, azonban miután a nálunk érvényben lévő iskolakötelezettségi törvény csak 12 éves korhatárig terjed, tehát szerinte a foglalkoztatási tilalom is csak 12 éves korig állapíttassék meg. Ha ez a logika helyes, akkor azt is el kell fogadnunk, hogy azokon a vidékeken, ahol egyáltalán nincs iskola, vagy ahol csak négy elemi iskola van, a korhatár egyáltalában ne, vagy csak az iskolakötelezettség terjedelméig legyen megállapítható. Mi azonban ne fordítsuk vissza a haladás kerekét. Az iskolahiánynak, valamint az alacsony korhatár fölismérésének csak az lehet a logikus következtetése, hogy a gyermekvédelem érdekében az iskolakötelezettség 14 éves korhatárig fölemeltessék, nem pedig az, hogy a foglalkoztatási tilalom csak alacsonyabb korhatárig korlátoztassék.

Meg kell teremteni és általánosítani kell a nyolc osztályos elemi iskolát. Törvényes garanciákat kell nyújtani az iskolakötelezettség betartatása céljából, illetve az államnak kell elvállalnia a gyermekeknek tananyagokkal és élelemmel való ellátását.

Nem fogadhatom el Papp dr.-nak a munkaidő kérdésében kifejtett álláspontját sem. Ő a külföldi viszonyokra való tekintettel a gyermekmunkások munkaidejét maximális 10 órában állapítaná meg, követeli azonban ennek szigorú betartását és kiterjesztését a tanoncokra is.

Sajnálom, hogy Papp dr., aki beszédében annyira meggyőző érveket sorakoztatott föl a fiatalok munkások védelmének szükségessége mellett, még a különben nem nagyon libeláris Sztéryi-féle ipartörvénytervezet idevonatkozó rendelkezéseinél is reakciósabb álláspontot foglal el. E törvénytervezet 423. §-a szerint 14 éven alóli gyermekek napi 8 órás keretben csak 7 óra hosszúra, 16 éven alóli gyermekek 9 órás keretben 8 óra hosszúra foglalkoztathatók. Igaz, hogy az ipartörvénytervezetnek ez a része is csak úgy hemzseg a kivételektől, végeredményében azonban Papp dr. javaslatával szemben haladást jelentene. Az ő álláspontját enyhítené ugyan, ha a 10 órás keretbe beszámíttatnék a kötelező továbbképző-tanfolyamokon eltöltött idő is, mi azonban még így sem fogadjuk el Papp dr. javaslatát. Ragaszkodunk a szakszervezeti kongresszusokon elfogadott határozatokhoz, melyek úgy értelmezendők, hogy a törvényben előírandó 9 órás munkaidőbe a továbbképző tanfolyamokon eltöltött idő is beleszámíttassék. A többi pontozatokban nagy általánosságban egyetértünk Papp dr. különben rendkívül értékes fejtegetéseivel.

A főlshóalóknak némelyike különös nyomatékkal figyelmeztet bennünket, hogy a gyermekvédelem terén ne menjünk tovább, mint ameddig a nyugati iparállamok és elsősorban a velünk vámközösségben élő Ausztria ment. Az aggodalmaskodók — alaptalanul — a munkásvédelemtől féltik az ország iparának versenyképességét.

Mielőtt ennek az aggodalomnak az eloszlatására rátérnék, szükségesnek tartom itt azzal a burkolt és gyakran nyíltan is hangoztatott váddal leszámolni, amely szerint a munkásság a saját anyagi érdekeinek istápolása mellett egyáltalában nem számol az ország ipari fejlődésével. A vádaskodók

szerint a munkásság önző módon, az ipar tönkretétele árán akar anyagi előnyökhöz jutni. Ezt a kicsinyes, hangulatkeltés céljából koholt, tudatlanságra valló vádat csak elvakult gyűlölet terjesztheti. A gazdasági helyzetének megjavításáért küzdő szervezett munkásság teljesen át van halva az ország ipari fejlődésének fontosságától. Érti és tudja, hogy megélhetési alapja elválaszthatatlanul összeforrott az ország ipari és gazdasági életével. De a munkásság a külföldi államok példájából azt is megtanulta, hogy az ipar fejlődése egyáltalában nem áll ellentétben a munkásvédelemmel. Sőt a racionális iparfejlesztés legfontosabb előfeltétele *a munkaerőnek védelme*. Ezt igazolja Németország, Anglia s a többi ipari államok példája.

A 80-as évek eleje óta Németország milliárdokat fordít évenként munkásvédelmi célokra. A törvényhozás munkáját minden évben hónapokon keresztül a szociális törvények alkotása foglalja le. Szociálpolitikai rendelkezések ezrei védik a német ipari fejlődés legbecsesebb kincsét, a munkaerőt. Az állami és társadalmi szociálpolitika mellett ott találjuk a német szakszervezetek útján tarifaszervezetekben és egyezményekben biztosított munkásvédelmi rendelkezéseket. A rengeteg szociálpolitikai »teher« mellett a magasabb munkabérekből és rövidebb munkaidőből származó ipari »megterheléssel« párhuzamosan, Németország ipari fejlődése épen a 80-as évek eleje óta példátlan a maga nemében. Ipari termékeivel elárasztja az egész föld kerekességét. Versenyképességével már-már túlhaladja Európa legerősebb, legrégibb ipari államát, Angliát.

De a nagy konkurrencia nyomása alatt Anglia sem a munkások korlátlan kizsákmányolásával fejlesztette iparát. Sőt épen Németország ipari előrenyomulásának ideje óta, Angliában is fokozottabb haladást tapasztalunk a munkásvédelem terén. Közel 300 millió koronát fordít Anglia évenként munkásvédelmi célokra. Ezt a hatalmas összeget Anglia megtoldja az új biztosítási törvény terheivel, melynek költségeit a munkások, munkaadók s az állam egyaránt viseli. Ha megállapítjuk, hogy Anglia épen a német konkurrencia idejében fejt ki a leggyorsabb tempót a szociálpolitikai törvények alkotásában, akkor azt is el kell ismernünk, hogy e fokozottabb készség határozottan összefügg a konkurrencia elleni védelemmel, a versenyképesség fejlesztésével.

Az ipari versenyképesség fejlesztésének alapfeltétele a munkaerő védelme. Ezt ismerték föl Angliában és Németországban és a többi ipari államokban. Nálunk középkori eszközökkel akarják a modern nagyipar fejlődését biztosítani. A munkásanyag fokozottabb mértékű kizsákmányolása, ósdi üzemszervezés, szubvenció a mi iparfejlesztési politikánk erősségei. Ezzel szemben *a külföld gyakorlati példái azt tanítják, hogy csupán az üzem céltudatos szervezésével és az üzemtechnika modern berendezésével kapcsolatos munkaerővédelemmel lehet célravezető iparfejlesztési politikát meghonosítani*. Aki ezt nem hinné el, tanulmányozza a külföldi modern nagy üzemek — ezek között a Freese-k, az Abbe-k — üzemszervezését, a munkaerő értékéről való fölfogásukat és meg fog győződni állításom igazságáról.

Természetesen a modern üzemszervezés kifejlesztése pillanatnyilag több befektetést, nagyobb költségeket igényel, ezért irtóznak tőle a mi ipari vállalkozóink. A munkásanyag kizsákmányolására épített, ósdi rendszerű iparfejlesztés azonban föltétlenül eredménytelen marad. Azonfölül igazságtalan és jogosulatlan az a törekvés, amely az iparfejlesztés összes — köz-

vetlen és közvetett — terheit a munkásokra akarja hárítani. Nemzetgazdasági szempontból is oktalanság pillanatnyi előnyökért, a munkásság egészségének, a jövő nemzedék fejlődésének megrontásával a jövő ipar fejlődését megnehezíteni, bizonyos körülmények között lehetetlenné tenni. A munkaerővel folytatott, nálunk meghonosított rablógazdálkodás: a munkásvédelem teljes elhanyagolása, a legértékesebb közgazdasági kincs elpusztulásához vezet. Ezt a mesterséget nem ellensúlyozhatja semmiféle mesterséges iparfejlesztési akció, sem szubvenció, sem gépek ajándékozgatása, *de még erőltetett vámvédelem sem*. Ezt az igazságot az iparilag fejlődött Anglia államférfiai közül a munkásbiztosítási törvény tárgyalásánál Lloyd George is hirdette: csak nálunk, a mi nyomorúságos viszonyaink között nem akarják elismerni.

× Munkásvédelmünk elmaradottságát különösen az osztrák ipar vámentes versenyére való tekintettel indokolják. Gyárosaink szerint nem szabad a munkásvédelem terén túlzásokba keverednünk, mert az ebből származó »terhek« súlya alatt nem bírjuk az osztrák ipar versenyét. Mindenekelőtt megállapítom, hogy ez a fölfogás erkölcstelen már azért is, mert a hiányos ipari vámvédelmet, a munkások egészségének, a jövő generáció fejlődésének megrontásával akarja ellensúlyozni. ×

Ez a fölfogás azonban nemcsak erkölcstelen, hanem oktalan is. Ami áll a vámkülföldre, az áll a velünk vámközösségben élő Ausztriára is. Az osztrák iparral szemben a mi iparunk versenyképességét a munkásvédelem visszamaradottsága egyáltalában nem emeli. Hiszen a mi munkásvédelmünk messze az osztrák munkásvédelem mögött kullog, az osztrák ipar mégis fejlődöttebb. Azonban épen az osztrák fokozottabb munkásvédelem, a munkaerő okos értékelése a legdúsabb kútforrása az ipari fejlődésnek. A vámvédelem és az osztrák ipari tőke ereje mellett a védelem alatt álló munkaerő biztosítja a legtartósabban a gazdasági élet folytonos erősödését. Ezt az állításomat a példák ezreivel is igazolhatnám.

× A gyermekmunkásokat ezreivel foglalkoztató textilipar képviselője beszédében, éppen az osztrák textilipar versenyére való tekintettel, irtózik a gyermekmunka szabályozásától. Szerinte a textilgyárak egyáltalában nem folytatnak dividendapolitikát; nem foglalkoztatnak törvénytől tiltott fiatalokú munkásokat és amennyiben egyáltalán alkalmaznak gyermekeket, ezt csak az osztrák ipar versenyére való tekintettel teszik meg. ×

Kétségtelen, hogy ilyen állítások megkockáztatása a gyakorlati és tudományos élet embereiből álió egyesületben igazán imponáló bátorságra vall. Csak túlságos naivitással, vagy bizonyos közelebbről meg nem határozható elbizakodottsággal lehet az ipari vállalatok dividendapolitikáját egyszerűen letagadni. A közgazdasági élet abc-jét ismerő minden kereskedelmi iskolai tanuló tudja, hogy a kapitalizmus korában a tőke nem altruizmusból, hanem dividendáért vállalkozik. Dividenda marad a vállalkozásból folyó haszon, akár profitnak, akár szubvenciónak, akár különféle tartalékalapoknak nevezzék is.

Hogy ez a haszon nagyobb legyen, a mi vállalkozóink a racionális üzemberendezés általánosítása helyett a legolcsóbb gyermekmunkaerőt foglalkoztatják. Ha titkár úrnak túlzott aggodalmi az Ausztriát meghaladó gyermekvédelemre vonatkozóan megállnák helyüket, akkor a magyar textilipar föltétlenül föltötte állana az osztrákokénak. A gyermekmunka nálunk elterjedtebb, a munkásvédelem gyatrább, tehát a titkár úr logikája szerint

a magyar textilipar ezidőszerint fölényben lehetne. A valóság azonban más képet mutat. A osztrák textilipar sokkal erőteljesebb, mint az magyar. Főlényes helyzetét nagy részben fokozottabb munkásvédelemnek köszönheti. A kiterjedtebb munkásvédelem, a célszerűbb üzemberendezkedést, ezzel kapcsolatban a jobb munkásanyag nagyobb teljesítőképességét vonta maga után.

Ha nálunk nem általános közhelyekkel intéznék el a legfontosabb közgazdasági kérdéseket; ha az illetékes tényezők a számok megdönthetetlen bizonyító erejű igazságait tanulmányoznák: akkor meg kellene valaniok, hogy ipari viszonyaink nyomorúsága főképen közgazdasági politikánk ósdi, rablógazdálkodásra épített rendszerének a következménye. Ennek a rendszernek, a gyatra munkásvédelemnek, a nálunk uralkodó komisz munkaviszonyoknak, a munkaerővel folytatott néprontó rablógazdálkodásnak a következménye, hogy az ipari fejlődés mérhetetlen kárára a szakmunkásanyag megdőbtentő számban változtatja munkahelyét; hogy a gyakorlott munkásanyag kinvándorol; hogy a munkásság egészségi viszonyai hihetetlen mértékben rosszabbodnak; hogy a túlmunka következtében *csökken az egyén, valamint az összesség, az egész generáció munkateljesítő képessége.*

Természetesen a munkaerővel folytatott rablógazdálkodás nemcsak a textiliparban honosodott meg. Az agyagipar-, papir-, üveg-, cukor-, gyufastb. iparban ma már nagyszámú gyermekmunkást foglalkoztatnak, a törvény hiányosságai és a gyatra ellenőrzés következtében olyan mértékben és oly módon, ami szegényére válna még egy Balkánállamnak is. Gyakran 8—9 éves gyermekeket alkalmaznak a legnehezebb gyári munkánál. Az Országos Pénztárnál egy baleset következtében a legutóbb is fölháborító törvényteleniséget állapítottak meg.

Egy Budapest környéki téglagyár 70 fillér napibér mellett alkalmazta az 1902-ben született 8 éves *Kökény Erzsébetet*. 1911 augusztus havában, az akkor 9 éves *kis leány*, a prés fölött levő etetőnyíláson keresztül beleesett a törőhengerbe. A baleset következtében *örökre elvesztette jobb lábfejét*. Ez az eset a sok ezer törvénytelen foglalkoztatásnak csak egy különösen kirívó példája. Ipari életünkben az ilyen lelketlen kizsákmányolás napirenden van.

Ezek a fölháborító büntettek a törvény hiányossága mellett csak a rendszertelen és elégtelen iparfelügyeletnek a következményei. A mi iparfelügyeletünk a Munkásvédelem Nemzetközi Egyesületének kiadásában megjelent »Gewerbeaufsicht in Europa« című, hivatalos adatok alapján készített, összehasonlító tanulmánya szerint a leggyatrább egész Európában. Személyzeti létszám, hatáskör, ismétlődő vizsgálat dolgában Oroszország mellé kerültünk, bizonyos kérdésekben Oroszország után következünk.

A gyermekmunka szabályozása, bármilyen értékes törvény segítségével, csak az iparfelügyelet reformján keresztül valósítható meg. Szaporítani kell az iparfelügyelők számát. Munkás-, női- és orvosi iparfelügyeletet kell rendszeresíteni. Az üzemvizsgálatok fokozottabb rendszeresítése érdekében el kell vonni az iparfelügyelethez nem tartozó kazánvizsgálókat, sztrájk és egyéb ügyeket az adminisztrációval amúgy is túlterhelt iparfelügyelőkötől. Meg kell honosítani az ellenőrzésre egyedül alkalmas kötelező ismétlődő üzemvizsgálatokat. Végül tágítani kell az iparfelügyelőköt hatáskört a közvetlen büntetési jognak az iparfelügyelőköt való átruházásával.

Az iparfelügyelet reformja mellett a gyermekmunka szabályozását célzó törvény végrehajtását szigorú büntető szankcióval kell biztosítani. Ez legyen a törvény gerince, erre kell helyezni a fősúlyt, mert csak ezzel lehet a lelkiismeretlen munkáltatókat a törvény betartására kényszeríteni. A hathatós munkásvédelem alapföltétele mindenkor a szigorú büntetőszankció. Különösen fontos kelléke ez a törvénynek a gyermekmunkások védelmének. A felnőtt munkások, szervezetük segítségével, bizonyos esetekben érvényt tudnak szerezni a törvény szellemének. A szervezetlen gyermekmunkás azonban teljesen ki van szolgáltatva munkáltatója akaratának, ha a törvény máskülönben nem gondoskodik szigorú büntető szankcióval a törvényben biztosított védelem betartásáról.

A törvényben előírt büntetések azonban tényleg büntetések legyenek. A mai rendszer inkább a tréfás büntetések rendszerének nevezhető. A ma érvényben levő büntetések halmozása mellett a munkáltató még mindig jó üzletet csinál. Egyáltalában megengedhetetlen, hogy az állam különösen a munkásvédelem törvényeinél annyira kidomborítsa osztályjellegét. A tulajdon ellen elkövetett legkisebb vétségét az osztályállam a legsúlyosabb büntetéssel sújtja. Az éhség korbácsától hajtott munkás kenyérlopását több hónapi elzárással bünteti. Ezzel ellentétben a munkás élete, egészsége, tehát egyetlen vagyona, munkaereje ellen elkövetett bűntény elkövetéseért még halmozódás esetében is csak egynéhány korona pénzbüntetéssel jár. Ezt a súlyos igazságtalanságot a társadalomnak saját érdekében kell megváltoztatnia, mert az ilyen bűntényekkel való szabad garázdálkodás az egész társadalomnak és a jövő generációjának a veszedelmét jelentheti. A külföld államférfiai többé-kevésbé fölismerték ezt az igazságot, itt az ideje, hogy nálunk is bevonuljon a törvényalkotás házába.

Hasonló elbirálás alá esik az iparfelügyelői jogkör kiterjesztését illető követelésünk. Szégyene az államnak, hogy a tanulatlan, törvényeket egyáltalán nem ismerő egyenruhába bujtatott rendőrt szélesebb jogkörrel ruházza föl, mint diplomás iparfelügyelői közegét. Ha egy hatalmától megittasodott rendőr önkényes parancsát nem teljesítem, hatóság elleni erőszak büntetést követtem el. Ha ellenben a munkáltató a diplomás iparfelügyelő törvényes rendelkezéseinek nem engedelmeskedik, azt egyáltalában nem tekintik törvény ellen elkövetett vétségnek. Az iparfelügyelők jelentései csak úgy hemzsegnek a közigazgatási hatóságok ellen irányuló panaszoktól. A hatóságok legnagyobb része nem veszi komolyan az iparfelügyelői intézményt, természetes tehát, hogy a munkáltatók sem törődnek az iparfelügyelők rendelkezéseivel. Ezt a rendszert teljesen meg kell szüntetni, mert csak ennek a romjain, az iparfelügyelet reformján épülhet fel a becsületes munkásvédelem.

Összefoglalásul a gyermekmunka szabályozásánál a következő szempontok figyelembevételét ajánlom:

14 éven aluli fiu-, valamint 16 éven aluli leánygyermeket egyáltalán nem szabad foglalkoztatni. Az iskolakötelezettség a gyermekek 14 éves koráig terjesztendő ki. 18 éven aluli fiatal korú munkások alkalmazása éjjeli üzemekben, valamint veszélyes foglalkozásoknál teljesen tiltassék el. Fiatalkorú munkások alkalmaztatása orvosi vizsgálatról teendő függővé. 18 éven aluli fiatalkorú munkások napi munkaideje megfelelő munkaközi szünetekkel legfeljebb 6 óráig terjedhet. Az iparfelügyelet a főtjelzett szempontok alapján reformálandó, az iparfelügyelők közvetlen büntető-

joggal ruháztassanak föl, a törvény szigorú büntető szankciókkal látandó el. Fiatalkorú munkások törvényellenes foglalkoztatása szabadságvesztéssel sújtandó. Csak ezeknek az általános elveknek figyelembevételével lehet a gyermekmunka szabályozását megoldani; csak ezeknek a szempontoknak alapján készült törvény felel meg a tisztességes munkásvédelemnek; csak ilyen törvények alapján lehet a jövő munkásgeneráció egészséges fejlődését, ezzel kapcsolatban a magyar ipar becsületes modern alapon való fejlesztését biztosítani.

Törvényjavaslat az építőipar gyakorlásáról.

Írta: **Farkas Elek.**

II.

(Befejező közlemény.)

Új szabályokat állapít meg a tervezet az *építési tervek készítésére* vonatkozólag. Ugyanis a törvénytervezet szerint »építési terveket mások által való kivitel céljaira iparszerűleg csak oly személyek készíthetnek, (iparszerű építési tervezőirodák), akiknek a műegyetem által kiállított vagy honosított építési vagy mérnöki oklevelük, vagy az e törvény rendelkezéseinek megfelelőleg nyert építőmesteri iparendélyük van, vagy akik a kereskedelemügyi miniszter által kijelölt valamely főiskolát végeztek«. (17. §.) Nem hiszszük, hogy ez ellen a rendelkezés ellen még a tervező építészek is kifogást tehetnének, mert hiszen a törvénytervezet megokolása maga kimondja, hogy ez a törvényi rendelkezés csak az építmény-végrehajtási tervekre vonatkozik s a törvény hatálya alá csak a tényleges építőmunka céljait szolgáló *végrehajtási kiviteli tervek* készítése fog tartozni, míg a tisztán eszmei vagy művészi téren mozgó, a gyakorlati végrehajtás kérdésével nem foglalkozó tervezési munkálatok az építőiparral kapcsolatos közérdek védelmére alkotott szabályok hatálya alól kivonandók lesznek.

Fontos rendelkezései lesznek a törvénynek a *házilagos munkákra* vonatkozólag megállapított szabályai, amelyek kimondják, hogy az egészen alárendelt javításoktól és tatarozásoktól eltekintve mindennemű, az építőmesterségek munkakörébe tartozó építési munkák saját használata is csak arra jogosított iparossal végezhető. Sajnos, ez az intézkedés nem kivétel nélkül való, sőt a kivételek fogják képezni az esetek túlnyomó részét. A korlátozás szerint ugyanis az állam, község s általában azok a személyek, akiknek olyan műszaki alkalmazottjuk van, akiknek képesítése az építőiparosoktól megkivánt képesítésnek megfelel, ez alkalmazottjuk útján mindennemű építkezést házilag végezhetnek. S így bármely gyárvállalat házilag építtethet százezrekre menő költséggel bárminő épületeket. Sőt érdekes, hogy — még ha az illető alkalmazottnak nincs is meg a megkivánt képesítése — a gyárakban szokásos kazán- és gépalapozási és falazási munkákat a gyárak mégis házilag végeztethetik, holott tudvalevőleg a kazánok hibás befalazása a legnagyobb szerencsétlenségeknek lehet okozója.

Érdekes a tervezetnek az *építővállalkozókra* vonatkozólag fölvetett intézkedése, amelyik szerint az építővállalkozó nem építőiparos és így természetszerűleg semmi építőmunkát nem végezhet, e célra alkalmazottakat nem tarthat. Az építővállalkozás tárgya és célja a megokolás szerint »az építések pénzügyi részének az ellátása, az építővállalkozó tehát építtető, vagy közvetítő az építtető és az építőiparos között, aki önmaga, amennyiben egyúttal nem építőiparos, épp oly kevéssé végezheti az építési munkát, mint bármely más építtető«. Az építővállalkozókról való mai felfogással ez az irányzat hatalmas ellentétben van és ezen a téren — a képesített építő-

iparosoknak bizonyára nagy öröme — a viszonyok alapos változása várható abban az esetben, ha a tervezet ily módon válik törvénné.

Ennek a felfogásnak — amelynek indítókai valószínűleg a jogosulatlan iparüzés terén mutatkozó tömérdek visszaélés volt — okszerű következményei azok a rendelkezések, amelyek kellő *hatósági védelemben* készülnek részesíteni a megfelelő képesítéssel rendelkező építőiparosokat. Az eddigi rendelkezésektől eltérőleg ugyanis a tervezet 27. §-a a pénzbüntetésen kívül két hónapig terjedhető elzárással is kívánja büntetni az oly személyt, aki saját építőipari képesítését vagy építőiparüzési jogát mások jogtalan iparüzésének elősegítésére vagy palástolására használja föl. Ez a ma annyira általános »fedezőmesteri« visszaélésnek valószínűleg végét fogja jelenteni. Meg fognak szünni — ha a tervezet törvényerőre emelkedik — a képesítettektől csekély díjazás ellenében adott aláírások, amelyek a nem jogosított építőiparos fedezésére szolgáltak. Mert ha egyes lelkiismeretlen, régi jogú mestert nem tartott vissza az eddig kiszabni szokott husz-ötven koronányi birságösszeg a visszaéléstől, a lecsukástól való félelem valószínűleg hatással lesz rájuk. Meg fogja nehezíteni ezt a visszaélést a 28. §. intézkedése is, amely szerint az építési engedélyt megtagadni kötelesek a hatóságok, ha az építkezést nem a törvény értelmében arra jogosított építőiparos végzi vagy vezeti *s a bemutatott építési tervek az építőiparos aláírásával ellátva nincsenek*. A 29. §. szerint pedig a hatóságok minden olyan tudomásukra jutó építési munkát, melyet a törvény ellenére a nem arra jogosított építőiparos végez, jogosított építőiparos alkalmazásáig megszüntetni kötelesek.

Ezek meglehetősen erős intézkedések, amelyek az építőiparos-szervezetek kívánságait teljesítik. És hivatva vannak rá, hogy az építőiparüzés terén az eddigihez képest jelentékeny nagyobb rendet teremtsenek.

Teljesen jogosultnak kell tartanom azt a tendenciát, amely a jogosított építőiparosoknak ilyen mértékű védelme mellett az általuk folytatott munkálatok *erősebb ellenőrzéséről* is kíván gondoskodni. Érthetőnek tartom azt is, hogy a tervezet készítője az engedélyek kiadására illetékes hatóságokra azt a kötelességet kívánja ruházni, hogy »különösen nehéz építkezéseknél az *építési engedély kiadását megtagadhatják*, amikor tények merültek fel arra nézve, hogy a bejelentett építőiparos az illető építkezés keresztülviteléhez szükséges szakértelemmel nem rendelkezik.« Sőt a hatóságokat azzal a joggal is fel kívánja ruházni, hogy ilyen esetekben »az építés vezetőjét az építés vezetésétől vagy végzésétől abban az esetben is eltilthatják, ha az építési engedély kiadatott.« Mondom, mindezeket a rendelkezéseket értem, illetve érteném akkor, ha Magyarországon az építési engedelmeket általában véve szakértő tisztviselőkkel ellátott hatóságok adnák ki. Fájdalom azonban Magyarországon más a helyzet. És igazán különös lenne, ha ilyen módon törvénytől válva a tervezet, megadná a szolgabírónak, vagy éppenséggel a községi bírónak a jogot arra, sőt kötelességévé tenné annak a képesítésnek a felülbíráását, amelyhez ő semmit sem ért s amely képesítést egy törvény alapján szervezett országos bizottság adott meg az illetőnek, aki előzetesen magas iskolai képzettséggel, vagy keserves, magánúton szerzett tudással szolgált rá a képesítésre.

Végül pedig rá kell térnem a törvénytervezet 26. §-ára, amely előreláthatólag a legerősebb összeütközések alapjául fog szolgálni. A szakasz értelmében a kereskedelemügyi miniszter »az építkezések ellenőrzésével szakképzett munkásokat bízhat meg, akik e megbízás körében a királyi iparfelügyelő közegeiként járnak el. A megbízás alakját, módját és terjedelmét, a megbízottak hatáskörét és eljárását, úgyszintén ezek munkadíját a kereskedelemügyi miniszter rendelettel állapítja meg«.

Ennek az intézkedésnek részletes megokolását találjuk a tervezet indokolásában. Kifejti a megokolás, hogy az építőiparra vonatkozólag mind-

ezideig rendeleti úton sem történt balesetelhárító intézkedés. Az építkezéseknek az ország egész területén való ellenőrzésével a budapesti iparfelügyelő bizatott meg, aki mellé a fölügyelet szakszerűségének előmozdítása érdekében *egy építész* iparfelügyelői állás rendszeresített. Megállapítja, hogy az építőipar baleseti szempontból egyik legveszélyesebb iparág, amelyben csupán 1910. év folyamán és csak a fővárosban 672 baleset fordult elő. Ilyenformán nem történt gondoskodás az építkezések hathatós ellenőrzéséről, bár az építőiparban állandó felügyeletre van szükség, *amely külön szaktudást is igényel*. Mivel pedig az építőipar üzeme idénybeli és időszakos változásoknak van alávetve, úgy, hogy a nagy konjunkturák idejére nagy személyzetről kellene gondoskodni, amely kevés munka idejében nem találna foglalkozást, azért kereste a tervezet készítője azt a megoldást, amelylyel szakképzett építőipari munkások köréből kíván ideiglenes fölügyeleti közegeket venni mindig olyan számban, amilyen számban erre az építkezési viszonyok mindenkor állása mellett a munkásvédelmi feladatok hathatós ellátása céljából szükség van. Ezeknek az ellenőröknek nem lenne intézkedési joguk, hanem csak segéderőkként alkalmaztatnának, míg az intézkedési jog a kerületi iparfelügyelő hatáskörébe tartoznék. A megokolás szerint ilyen körülmények között visszaélésektől, vagy a munkaadók fölösleges zaklatásától tehát a munkásfelügyeleti közegek alkalmazása révén egyáltalán nem lehet tartani. Az egyes esetekben mégis netalán előfordulható visszaélésekkel szemben pedig elegendő védelmet nyújt az a tény, hogy a munkásfelügyeleti közegek megbízatása nem állandó és visszavonható, hanem csak időleges és visszavonható.

A vállalkozók, az építőiparosok körében ez a rendelkezés előreláthatólag nagy ellenállást fog kifejteni. Nevezetesen két irányban kell aggodalmat táplálniok. Az egyik, hogy igen is zaklatásoknak lesznek kitéve az építési ellenőrök *hiányos tudása* folytán, másrészt pedig könnyen lehetséges, hogy azért is, mert az illetők, akik bizonyára a munkásszervezetek exponensei lesznek — mert hiszen ezek is az intelligensebb munkásság köréből kerülnek ki — nem mentesíthetik majd magukat pártérezéküktől és nem fognak elfogulatlanul ítélni.

A tervezet megokolása a 43-ik oldalon a következőt állapítja meg: »Miután az iparostanulói és segédi alkalmazás nem sok módot nyújt arra, hogy annak keretében magasabb műveltség és szellemi látókör lehetne szereshető, sőt a szakmunka egyoldalúsága még az általános építőipari szakismeretek megszerzését sem teszi könnyen lehetővé...« stb. Ebből világos, hogy a tervezet készítője maga is tisztában volt azzal, mennyire más dolog egy jó falat elkészíteni, mint egy építkezést jól vezetni, amely utóbbihoz mindenesetre magasabb műveltség, bizonyos szellemi látókör és általános építőipari szakismeret szükséges. De ha ez így van, hogyan lehet mégis azt az egyént bízni meg az ellenőrzéssel, aki ehhez a magasabb műveltséghez, szellemi látókörhöz és általános építőipari szakismerekhez olyan nehezen juthat hozzá és pedig olyan módon, hogy *azt* bírálja meg, aki súlyos vizsgálatokkal igazolta már, hogy ezeknek a követelményeknek birtokában van.

Súlyossá teszi ennek az esetleg létesítendő intézménynek előfordulható tévedéseit a törvénytervezet 30-ik §-a, amelyik szerint az ipari kihágások ügyeiben bíraskodó hatóságok az olyan építőiparost, aki az alkalmazott munkások életének, testi épségének és egészségének megóvását célzó törvények rendelkezése ellen szándékosan vagy nagyfokú hanyagságból vagy gondatlanságból ismételten súlyosan vét és ez által az alkalmazottak életének, testi épségének és egészségének megóvása szempontjából megbizhatatlannak bizonyul, az építőipar gyakorlásától iparendélyének visszavonása mellett egy évig eltilthatják. S ez az intézkedés meg is ismételtető. Már most a viszonyok ismerete mellett a helyzetet a következőnek

látom: a magasabb építésvezetésben, szerkezetekben és anyagok ismeretében nem eléggé jártas ellenőr ismételt panaszt fog tenni az iparfelügyelőnek, akiről a törvénytervezet készítője állapítja meg, hogy nem képes ellátni az ellenőrzéssel járó feladatokat. Ezek a jelentések pedig esetleg okul szolgálhatnak egy teljesen laikus, építési ügyekhez egyáltalában nem értő tanácsosnak, szolgabírónak vagy rendőrkapitánynak arra, hogy egy keservesen megszerzett képesítést, amelyen egy egzisztencia alapul, megsemmisítsen.

Magam is vallom, hogy az építkezéseket sokkal erősebben kell ellenőrizni, mint az ma történik. Ezt a megoldási módot azonban a magam részéről megnyugtatónak el nem tudom fogadni. Nem nyugtat meg engem ebben a tekintetben a megokolásnak az a szakasza sem, amely szerint hasonló intézmény van életbeléptetve Bécsben és egyéb külföldi helyeken is. Ott az ellenőrök jelentése alapján ugyanis bizonyára elegendő számú *szakközeg* bírálja el, hogy a jelentést tevő nem tévedett-e s így az ő működésük az építőiparra nézve legföljebb kellemetlen lehet, de nem kártokozó, vagy esetleg az építőiparos létét megsemmisítő.

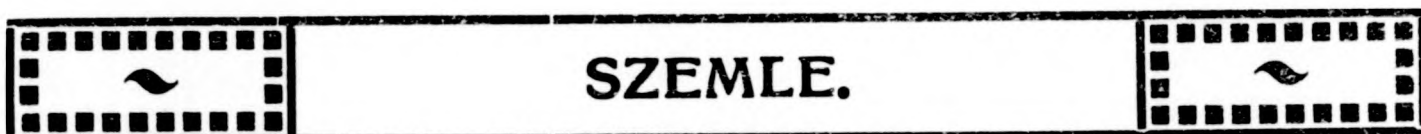
Befejezésül még az építőiparosnak a törvény megokolásában kifejezett *felelősség kérdéséről* vagyok bátor elmondani véleményemet. A megokolás ugyanis, mint már említettem, a kőművesmesteri és építőmesteri vizsgák előtt álló jelölteknek azzal a kötelezettségével véli a pallérkérdést megoldhatóknak, hogy őket egy-két évre palléri, vagy építésvezetői munka végzésére kívánja kényszeríteni. Ezzel kapcsolatban a megokolásban a tervezet készítője úgy nyilatkozik, hogy a pallérkérdés külön szabályozására a munkaadó felelőssége mellett szükség nincs, az indokolatlanul korlátozná a munkaadót az alkalmazott szabad megválasztásának jogában s a törvényhozási szabályozás célját, a közérdeket is veszélyeztetné, amennyiben az építési szerencsétlenségekért és mulasztásokért felelős egyének sorába új személyt iktatna be, aki pedig mint a munkaadó akaratának és rendelkezésének végrehajtatója, a munkaadó felügyelete alatt működő alkalmazott, e hatáskörében kifejtett ténykedéseért, a személyes vétkesség eseteit természetesen kivéve, felelősséggel nem is tartozhatik.

Ha valaha volt megokolás, amely az ellenkezőjét bizonyította annak, mint amit bizonyítani kíván, úgy szerény véleményem szerint ez a kijelentés az. Tudvalevő ugyanis, hogy az építőmesternek felekkel kell érintkeznie, kereskedelmi ügyleteket lebonyolítania, akárhányszor a művezető építésznél járnia. Ugyanez az építőmester levelezéseket folytat, költségvetéseket számít ki, megrendeléseket végez, leszámolásokat állít össze és egyéb, a vállalkozással összefüggő teendőket végez és pedig mindezt nap közben akkor, amikor az építkezés az épületen folyik. Mindebből pedig az következik, hogy ő maga nem lehet ott az épületen reggeltől estig, hanem rendelkeznie kell egy olyan kellően képesített, megbízható egyénnel, akinek viszont egész kötelessége az, hogy az épületen intézkedjék, állandóan jelen legyen és azt vezesse. Az építőmester pedig — felfogásom szerint — csak azért tehető felelőssé, ha az ő általa a pallérnak vagy építésvezetőnek kiadott terv nem megfelelő, ha ő olyan anyag átvételét rendeli el, amelyet a pallér nem talál jónak, ha a pallérnak nem bocsát elegendő anyagot rendelkezésre kellő biztosságot nyújtó állványok stb. készítésére, ha nem ad a pallér rendelkezésére mentőszekrényt és egyéb mindenféle felszerelést, amely a balesetek lehető meggátolására vagy előfordulása esetén a gyors segítségnyújtásra szükséges. Ha azután ezt elköveti, büntessék szigorúan.

De az én véleményem szerint annak oka, hogy még nagy balesetek esetében is az építőmestert a független bíróság habozik elítélni és teljes mértékben felelőssé tenni, éppen onnan ered, mert nem gondoskodtak hatóságaink eddig olyan személy közbeiktatásáról, aki szakképzettségével

garanciát nyújthatna arra, hogy az ő felügyelete alatt a munkák rendben fognak folyni, a bíróság minden egyes tagja pedig intelligens ember léteire teljes tudatában volt annak, hogy az építőmestertől azt a kötelezettséget, amelyet a megokolás reá hárít, hogy ő felügyeljen személyesen az építkezés teljes menetére, annak minden részletére, egyéb kötelezettségeinek tudatában elvárni nem lehet.

Mindezeknek a kifogásoknak a fölemlítése mellett is elismeréssel kell, hogy adózzam a tervezet készítőjének. Ha munkája nem is fog általános tetszéssel találkozni, de annak végzésével megadta az alkalmat arra, hogy a magyar iparnak egy területe végre rendezés és pedig a mai viszonyoknak megfelelő rendezés tárgyává tétessék.

MUNKÁSBIZTOSÍTÁS.

A cséplőgép mellett alkalmazott munkások biztosítása.

A »Munkásügyi Szemle« legutóbbi számában foglalkoztunk a cséplőgép mellett alkalmazott munkások betegségi biztosítása tárgyában kiadott kereskedelemügyi miniszteri rendelettel és az Országos Pénztár elnökségének ugyane tárgyban hozott határozatával. Megállapítottuk, hogy a kereskedelemügyi miniszteri rendelet a törvény rendelkezésével ellenkezik, az Országos Pénztár határozata — bár indokolása nem mindenben találó — a törvény világos rendelkezésének megfelelő.

Ez alkalommal a felmerülő kérdés gyakorlati vonatkozásait kívánjuk érinteni — nem tekintve most már a fentebb említett elvi szempontokat.

Az Országos Pénztár határozata felhívja a kerületi pénztárakat arra, hogy az iparszerűleg üzött cséplésnél alkalmazottak az 1907. évi XIX. t.-c. szerinti ellátásáról gondoskodjanak, viszont a járulékok kivetése és behajtása tárgyában is elrendeli a szükséges intézkedések megtételét, jelzi egyben, hogy — minthogy a legfőbb kihágási bíró, a kereskedelemügyi m. kir. miniszter álláspontja ismeretes — a kihágási eljárást a pénztárak ne indítsák meg. Ez intézkedés a pénztárak finansziális szempontjából — bár e kérdésben túlnagy anyagi érdekeltségről nincs szó — aggályos. Elvi szempontból bármennyire tetszetősnek is látszik a fentjelzett intézkedés, gyakorlatilag sokkal helyesebbnek látom első sorban a vitás kérdések eldöntését az illetékes fórumok által és ennek utána e határozatoknak megfelelőleg a segélyezési igények általános elismerését. A törvény rendszerbeli hibájából, mely szerint a biztosítási kötelezettség kérdésében négy fórum is ítélkezik, eddig is következett az az anomália, hogy a pénztár segélyezést nyújtott olyan esetekben, midőn a járulékok megtérítése a biztosítási járulékok kérdésében döntő fórumok határozatai alapján nem volt keresztülvihető és így a szolgáltatások ellenérték nélkül maradtak (vendéglői üzemek biztosítási kötelezettsége stb.), gyakorlatilag nem szerencsés, midőn a legfőbb kihágási bíró — szerintem is nyilvánvalóan téves — intézkedésével állunk szemben, általánosságban irányítást adni a segélyek kiszolgáltatására nézve. Az állami alkalmazottak biztosításának kérdése erre nézve nyújtott bizonyos tanulságokat, bár az utólagos járulékfizetés és a kiszolgáltattott segélyek arányát nem ismerem. A pénztár vesse ki a járulékot, az iparhatóság döntése a vitás járulék kérdésében, melyet a rendes bíróságok eljárása nyomon követ, hamarosan elvi határozatot fog provokálni, ugyanígy a segélyszolgáltatás és a kórházi költség tekintetében.

A cséplőgép mellett alkalmazott munkásság biztosítása kérdésében

még számos gyakorlati nehézség mutatkozik, melyek közül csak néhányra mutatok rá.

Az iparszerűség fogalma nem határozott éppen a mezőgazdasággal kapcsolatosan üzött iparszerű foglalkozásnál. Van gazda, ki két-három szomszédjának csépel, megállapítható-e az iparszerűség vagy sem? Előáll tehát az az eset, hogy csaknem teljesen azonos üzemben foglalkoztatott munkások biztosításának rendezése eltérő.

A vizsgázott gépésznek az 1912 : VIII. t.-c. kivételes helyzetet biztosít, amennyiben a többi vele együtt dolgozó munkástól eltérőleg az 1907. évi XIX. t.-c. keretében hagyja. A biztosítás tárgyában tehát eltérést statuál *képesítés* alapján, ami nyilvánvalóan ellenkezik a szociális biztosítás elveivel, mely megkülönböztetést ilyen alapon el nem ismerhet. Ehhez a vizsás kivételes helyzethez járul most a megkülönböztetés, mely nyilvánvalóan sújt bizonyos munkáslétszámot, mely t. i. nem esik az 1907. évi XIX. t.-c. alá. A gyakorlatban a helyzet úgy áll, hogy az iparszerűleg cséplő alig visz magával munkásokat, hanem azokat a csépetető bocsátja rendelkezésre. Minthogy ez utóbbiak semmiesetre sem esnek az 1907. évi XIX. t.-c. hatálya alá, még világosabban emelkedik ki az egyenlő helyzetű munkások megkülönböztetése.

Talán jogosult az az ellenvetés, hogy e szempontoknak nem áldozható fel az 1907. évi XIX. t.-c. biztosítás alá vonható csekélyszámú mezőgazdasági munkás biztosítása. Igyekezzünk éppen a mezőgazdasági munkások biztosításának elégtelenségénél fogva minél többet az 1907. évi XIX. t.-c. hatálya alá vonni. Ámde — és itt a munkásbiztosítás jövője fejlődése van szemem előtt — az óriási különbség az 1907. évi XIX. t.-c. által megvalósított szociális biztosítás és a mezőgazdasági munkások biztosítása között érlelőleg hat a mezőgazdasági munkások biztosításának reformjára és semmiféle felemás intézkedéssel — minő a mezőgazdasági munkások csekély számának bevonása — ezt a kiáltó ellentétet enyhíteni — a munkásbiztosítás fejlődését célzó taktikai momentumok figyelembevételével nem volna szabad.

Annál indokoltabb ez az álláspont, mert a mezőgazdasági munkások ilyen kisebb csoportjainak bevonása esetleg az egész kérdésnek napirendről való levételét vonná maga után, már pedig nem szabad semmi esetre szünetelni annak a mozgalomnak, mely azt célozza, hogy mezőgazdasági munkásaink biztosítása legalább arra a fokra emeltessék, minő Ausztriában és Németországban már régen meg van. Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a felvetett kérdés csak a mezőgazdasági munkások nagyon csekély számát érinti.

Élesen körülhatárolni, világosan meghatározni nagyon nehéz, mi a helyesebb eljárás a felmerült kérdésben. Az érintett szempontok mindenestre bizonyos mértékben jogosult kételyt támaszhatnak. S.

Járu-lékfizetési kötelezettség kérdésében a járásbíró-ság kimondotta, hogy az esetben, ha a munkaadó a bejelentési kötelezettségnek a törvényes időben eleget nem tesz, az alkalmazottai munkába lépése napjától a bejelentés megtörténtéig köteles az esedékes járulékot megfizetni. Az indokolás szerint a járulékfizetési kötelezettség azért kell, hogy fennálljon, mert az 1907. évi XIX. t.-c. 60. §-a szerint a pénztár a kockázatot viselte már az alkalmazott munkába lépése napján, tekintet nélkül arra, hogy azok bejelentettek-e vagy sem.

Viszonosság a Boszniában és Hercegovinában létező törvényes biztosítási intézményekkel. Az Országos Pénztár köriratban hívta fel a helyi szerveket, annak bejelentésére, hogy eddig és jelenleg mily gyakorlat fejlődött ki a Boszniában és Hercegovinában dolgozó magyar honosok biztosítása körül. Az Országos Pénztár ugyanis addig is, míg a viszonosság kérdése kormányhatóságilag rendeztetik, a két állammal fennálló közjogi kapcsolat, másrészt az élénk for-

galmi összeköttetés miatt kívánatosnak tartja, hogy a viszonyosság teljes határozottsággal megállapíttassék és részleteiben is szabályoztassék.

Az ipari mérgezések baleseti kártalanításának ügyéről lapunk 15. számában megemlékeztünk és közöltük, hogy a munkaadó igazgatósági tagok egy része, panasszal fordult az Állami Hivatalhoz az Országos Pénztár azon határozata ellen, melyben a pénztár az 1910. évi közgyűlési határozata alapján megállapítja ama betegségek jegyzékét, melyek üzemi balesetek gyanánt kártalanítandók. Az Állami Hivatal helyt adva a panasznak, megsemmisítette a szóbanforgó határozatot az alábbi indokolás alapján. »Az 1907. évi XIX. t.-c. 69. §-a szerint a jelen törvény szerinti balesetbiztosítás célja csupán annak a kárnak a megtérítése, amelyet a biztosított személyt ért üzemi vagy a törvény 9. §-ában említett baleset folytán bekövetkezett testi sérülés vagy halál okozott, ennél fogva a szóbanforgó ipari megbetegedések csupán üzemi eredetük alapján külön törvényes rendelkezés nélkül az 1907. évi XIX. t.-c. alapján nem kártalaníthatók. Egyébként a jelen törvény esetenként módot nyújt arra, hogy az ipari megbetegedések bizonyos esetekben — amidőn ez az azt okozó mérgezés, avagy fertőzés, avagy elváltozás munka közben való rövid ideig tartó behatás következménye — mint üzemi balesetek kártalaníttassanak. Erre kártalanítási joggyakorlatunk is mutat föl példákat. A kártalanítás megadása, illetve odaitélése azonban ilyenkor természetesen minden egyes esetben külön-külön gondos mérlegelést és vizsgálatot igényel. Amennyiben az ipari megbetegedések s az ezekből eredő következmények akkor is kártalanításban részesülnének, ha azok semmiképp sem minősíthetők az 1907. évi XIX. t.-c. szerinti üzemi balesetnek, ez egyet jelentene a munkásbiztosításról szóló törvénynek elképzelhetetlenül széleskörű kiterjesztésével, ami bármennyire is üdvös és kívánatos volna, mégis kizárólag törvényes úton szabályozható.«

A németországi helyi betegsegélyző pénztárak szövetségének 19. közgyűlése. A németországi helyi betegsegélyző pénztárak (Ortskrankenkassen) szövetsége augusztus 18—21-én tartotta 19. közgyűlését Kölnben. Az ez évi közgyűlésnek rendkívüli jelentősége volt, mert hiszen a pénztárak az új biztosítási törvény végrehajtása előtt állanak s elő kell készülniök a törvény által megkívánt átalakulásra egyrészt, másrészt pedig a biztosítási kötelezettség kiterjesztése révén előálló új helyzetre. A közgyűlés fontossága abban is kifejezésre jutott, hogy a felügyeleti hatóságok is jelen voltak a tárgyalásain. Ott volt a birodalmi biztosítási hivatalnak, a rajnatartományi felsőbb biztosítási hivatalnak, Köln városának és a tartományi hatóságnak a képviselője, a tartomány rokkantbiztosító intézete szintén képviseltette magát. A gyűlés napirendjén fontos adminisztratív és szociálpolitikai kérdések szerepeltek. Mindjárt a jelentés tudomásul vétele után az ipari betegségek kérdését tárgyalták, az új biztosítási törvénnyel való vonatkozásban. Kimondották, hogy az ipari betegségek mindig tágran értelmezendők s a pénztáraknak elsőrendű kötelessége a betegségek megelőzése.

Ezután az orvoskérdés tárgyalása következett. Erről a szövetség elnöke már az elnöki megnyitóban is megemlékezett. Ő is, valamint a napirend ezen pontjának előadója is kijelentette, hogy a pénztárak nem akarnak elzárkózni az orvosok jogos követeléseivel, s amit a pénztárak érdekeinek sérelme nélkül lehet, meg akarnak adni az orvosoknak. De az orvosszövetség háborút hirdet, sztrájkjal fenyeget s ennél fogva a pénztárakat a védekezésre kényszeríti. Az új törvény a pénztáraknak arra az esetre, ha az orvosok megtagadnák a betegek kezelését, bizonyos eszközöket ad a kezükbe. Ezeket azonban — mint végső eszközöket — csak a felügyeleti hatósággal egyetértőleg vegyék a pénztárak alkalmazásba. Lehet, hogy egyes helyeken az orvosszövetség kényszeríteni bírja a pénztárakat az általa követelt szabad orvosválasztás rendszerének a behozatalára. Ebben az esetben azután a biztosított tagok szervezetei útján kell arról gondoskodni, hogy az orvosok igénybevétele a szükséges mértékre korlátoztassék.

A másik fontos ügy a tisztviselők szolgálati és fizetési szabályzatának a kérdése volt. A szövetség elnöksége a pénztári tisztviselők szövetségével megállapodott ebben a kérdésben s közösen kidolgoztak egy szolgálati s fizetési mintaszabályzatot. Ez a szabályzat fizetés tekintetében öt csoportba sorozza a tisztviselőket, azonkívül a városokat is osztályozza s aszerint állapítja meg a fizetéseket. Az állások rendszerint két évi próbaszolgálat után válnak véglegessé. Végleges állásban levő tisztviselőnek csak fontos okokból s csak akkor lehet

felmondani, ha szolgálati kötelezettségeit elhanyagolja s ezért előzőleg már megintésben részesült. A felmondási idő három hónap. Ezt a mintaszabályzatot a közgyűlés a szövetségben egyesült pénztárak részére elfogadta.

Tárgyalták ezenkívül még a pénztárak és a gyógyszerészek közötti viszonyt, a rokkantbiztosítási járulékoknak a betegsegélyező pénztárak által való beszedését s az egy városban levő különböző pénztárak egyesítésének kérdését. Az előbbi pontnál kimondották, hogy a rokkantbiztosítási járulékoknak a betegsegélyező pénztárak útján való beszedése előnyös úgy a biztosítottak, mint a munkaadók szempontjából s ezért törekedni fognak, hogy ez általában rendszeresíttessék. Az utóbbi pontnál pedig kimondották, hogy általában nagyobb szolgáltatási képességű pénztárak létesítésére kell törekedni s így a teljes centralizáció útját előkészíteni. A közgyűlésen több mint 1000 küldött volt, kik 5 millió biztosítottat képviseltek.

Az új német biztosítási törvény végrehajtása. Folyó évi július 5-én jelent meg a császári rendelet, mely az új német munkásbiztosítási törvénynek a betegsegélyező pénztárakra vonatkozó részét életbelépteti. A törvény által megkövetelt új szervezetű pénztárak 1914 január 1-én kezdik meg működésüket. 1913 december 31-ével megszűnnek mindenütt a községek által vezetett betegsegélyező pénztárak (Gemeinde-Versicherung). Mindazok a pénztárak, melyek az új törvény alapján tovább akarnak működni, ezt 1912 december 31-ig kötelesek az illetékes biztosító hivatalnál bejelenteni.

Kölcsönösségi tárgyalások vannak folyamatban a német és az olasz kormányok között a munkásbiztosítást illető eljárások tárgyában. Az olasz kormány már régen kifogásolja, hogy a Németországban dolgozó olasz honos munkások, habár a rokkantbiztosítás rájuk is kötelező, járadékigényüket elveszítik, ha nem tartózkodnak állandóan Németországban. Ily esetben az illetők csak a befizetett járulékaikat kapják vissza némi csekély kamatozással. Ezért az olasz kormány most olyan javaslatot készített, melyben felhatalmazást kér, hogy azon államokkal szemben, melyek az olasz honosokkal hátrányosabban bánnak a munkásbiztosítási ügyekben, mint a saját honosaikkal — represszáliákat alkalmazhasson. Minthogy újabban egyre több német munkás megy Olaszországba — különösen a finomabb kézműipari munkások közül — a német kormánynak is érdeke, hogy a viszonyosság meg legyen.

A munkásbiztosítási törvény végrehajtása Angolországban. A munkásbiztosítási törvény végrehajtására egy birodalmi és négy tartományi biztosítási hivatalt állítottak fel (egyet-egyét Anglia, Wales, Ir- és Skótországok részére). A törvény július 15-én lépett életbe. Az ezen időpontig elismert egyesületek listája a végrehajtási rendelettel egyidejűleg közzé lett téve. A biztosítási feladatok teljesítésére felhatalmazást nyert egyesületek között 118 szakegyesület is van kerekszámban 190.000 taggal. A szakegyesületeknek tehát csak aránylag kis része vétetett fel eddig az elismert egyesületek közé. Felvétettek azonban majdnem az összes nagyobb és nagyszámú kisebb segélyező egyesületek (Friendly Societies). A végrehajtási rendelet részletesen szabályozza a járulékfizetést — a segélyek mérvé tudvalevőleg a járulékbefizetések mennyiségétől függ. A tagság megszakítása esetén a tag eleshetik a segélyek egy részétől. Szabályozza továbbá egy rendelet a tagoknak egyik egyesületből másikba való átlépése alkalmával átutalandó tartalékértékeket (Reserve Values). Ezek a tagok tagsági és életkora szerint változóak.

Egy külön bizottság foglalkozott az otthonmunkások biztosításba bevonásának a kérdésével. A bizottság azt ajánlja, hogy a heti 30 shillingnél többet kereső férfi és a 17^{1/2} shillingnél többet kereső nőotthonmunkások a műhelymunkásokkal egyenlő elbírálásban részesüljenek. A többiek a rendes járulékok felét fizessék, ha keresetük a normális bérek 50 százalékán alul marad, ha ezt meghaladja, akkor az egész járulékok fizetésére köteleztessenek. A járulékok legalább 14 naponként fizetendőek. Ha az otthonmunkás egyidejűleg több munkaadó részére dolgozik, a munkaadói járulékot mindegyik munkaadó teljes összegében tartozik fizetni, még ha ezáltal a rendes járuléknál több fizettetik is be az illető tag után.

A munkanélküliség elleni biztosítás életbeléptetésére vonatkozó rendelet szintén megjelent. A munkanélküli segélyt — a szabályszerű jelentkezések után, melyet a rendelet részletesen szabályoz — a munkaközvetítési hivatalok fizetik

ki. A munkaközvetítő hivatalok esetleges megtagadó határozatai ellen választott bírósági jogorvoslat vehető igénybe. A választott bíróságok egy kinevezett elnök s egyenlő számú munkaadó és munkás tagokból állanak. A munkanélküli segély kifizetésére a minisztérium szakegyesületeket is felhatalmazhat. Ilyen felhatalmazást csak azok a szakegyesületek kaphatnak, melyek megfelelő munkaközvetítési szervezettel bírnak s beleegyeznek abba, hogy a közvetítés és segélyezésre vonatkozó könyveikbe a minisztérium megbízottai betekinthessenek.

Az osztrák alkalmazottak nyugdíjpénztára múlt évi bevétele 65,345.370 K. volt, a kiadások végösszege 65,058.572. Úgy a járulékelőírásnál, mint a befolyt járulékoknál az előző évhez képest jelentékeny emelkedés tapasztalható. A járulékhátralékok mindamelllett az előírások 30 százalékát teszik ki. A pénztár 3 évi fennállása alatt 1,038.824 K-át fizetett ki biztosítási szolgáltatásokban. A tagforgalom szintén rendkívül nagy volt, a belépések száma 52.000, a kilépéseké 36.000. A biztosított tagok száma az 1910. év végén 92.465, az 1911. év végén 108.311 volt.

Több mint egy millió tagjuk van a berlini betegsegélyző pénztáraknak, beleszámítva 11 a várossal szoros gazdasági egységben levő külvárost is. Az összes tagok száma a múlt év végén 1,003.014 volt, ebből nem kevesebb mint 401.521 volt a nőtag. A nők ezen nagy száma a biztosított pénztári tagok között mutatja, hogy milyen nagy arányban vesznek részt a nők a modern gazdasági életben. Az önkéntes tagok száma 75.563. A nők között sokkal nagyobb arányban vannak az önként biztosítottak, mint a férfiak között. Az önkéntes tagok közül ugyanis 23.022 férfi és 52.541 nő.

A wieni pénztári szövetség fogorvosi ambulatóriuma. A wieni betegsegélyző pénztárak szövetsége fogorvosi ambulatóriumot rendezett be, melyet múlt hó 15-én nyitottak meg. Eddig a pénztárak — egy miniszteri döntés értelmében — mesterséges fogakat és fogazatokat csak olyan esetekben voltak kötelesek adni a tagoknak, ha kifejezetten emésztési zavarok megszüntetése végett vált az szükségessé, vagy pedig, ha az illető tagnak olyan foglalkozása volt, melynek a világos és érthető beszéd szükséges kelléke. Az új intézetben mindenféle fogkezelésen, plombázáson kívül *minden esetben* kapnak a tagok műfogakat, amikor a fogak hiánya egészségi állapotukra hátrányos.

SZOCIÁLIS EGÉSZSÉGÜGY.

A szegény gyermekek növéseinek anthropometriai vizsgálata.

G. B. Allaria a gyermekek növéset tette vizsgálódás tárgyává. Erről nagyon érdekesen számol be R. Müller az »Ärztliche Sachverständigen Zeitung« mellékletében, a »Gewerbehygiene und Gewerbekrankheiten« hasábjain. A vizsgálat a fejlődés korszakában levő (12—21. év) 158 a jobb módú lakossághoz, 652 a városi munkáscsaládokhoz és 420 a vidéki munkáscsaládokhoz tartozó leányra terjedt ki. A második kategória a turini szabóműhelyekből került ki, a harmadik pedig a Turin melletti Collegno egy nagy pamutfonó gyárából. Allaria megmérte a test nagyságát, súlyát, a tüdő kapacitását Hutchinson-féle légzésmérő segítségével, a vér hemoglobin tartalmát Fleischl-féle készülékkel, az izomerőt Mathieu-féle dynamometerrel, a fej hosszanti és keresztmérését és a biacromialis átmérőt.

A test magasságát illetőleg a következő sorrendet találta: 1. jómódúak, 2. városi munkásgyermekek, 3. vidéki munkásgyermekek, amely sorrend alapján nagyon tanulságosan összeállított táblázat szolgált. Magától értetődő, hogy a hosszúságnövekedés ismert, általános biológiai hullámmásával számot vetett. A középnapyság viszonylagos csökkenése a növekedés második szakában, amely a nagyobb gyermekek szelektív halandósága által van feltételezve, a három kategóriában I. 1'4 cm., II. 1'2 cm., III. 1'4 cm.

A harmadik szakban a jómódúak fiatal leányai tovább növekszenek, a városi munkásleányok magasságban való növekedése nagyon jelentéktelen, a vidéki munkásleányok növése ellenben annyi, mint semmi.

A testsúly növekedése tekintetében a sorrend ugyanolyan, mint a

test magasságának növekedésénél: jómódú leányok, városi munkásleányok, vidéki munkásleányok.

A városi munkásleányok átlagosan mérsékeltén vérszegények, ami a 18-ik évben a minimumot éri el, a vidéki leányoknál állandó vérszegénység állott fenn, amely a 14-ik és 20-ik életévben mutatott két maximális fokozatot.

A tüdőök kapacitása a következő viszonylatot mutatta:

Jómódú leányok, vidéki munkásnők, városi munkásnők. A fanosodás végén a következők voltak a középértékek:

Az I. kategóriában 1826 köbcm. (jómódúak).

A II. » 1200 » (városi munkásleányok, — 626).

A III. » 1450 » (vidéki » — 376).

A 19-ik életévben:

Az I. kategóriában 2750 köbcm.

A II. » 1625 » (— 1125).

A III. » 2075 » (— 675).

A biacromialis átmérő és az izomerő viszonyai éppen olyanok, mint aminőket a tüdőkapacitásnál láttunk.

Minden számszerűleg megállapított érték a munkáslakosság kisebb értékűségét mutatja a jómódúakkal szemben. Ez már megvan a gyermekeknél és fennáll az egész érési korban.

A városi proletáriátus gyermekei kedvezőbb viszonyokat mutatnak a testmagasságot, testsúlyt és a vér összetételét illetően, a vidékiek ellenben a tüdőkapacitást és izomerőt illetően vannak kedvezőbb viszonyok között. Mindkét körülmény a külső viszonyokban megtalálja magyarázatát. Az eredetileg fennálló kisebb értékűség megítélésénél, amely a magas gyermekhalandóságban nyer kifejezést, mint öröklött momentum a szülők, és pedig túlnyomóan az anyák fizikai kisebb értékűsége és a hiányos szoptatás jöhetnek figyelembe, melyek megint a külső viszonyok következményei.

R. Müller megjegyzi ezekhez, hogy Allaria munkája olyan kérdést érint, amely neki elég fontosnak látszik, hogy saját megjegyzéseit is hozzáfűzze. Ha megkíséreljük a munka hygienéjét teljes összefüggésében vizsgálni, akkor szükséges az emberi társadalom fizikai szerkezetét, az egyes néposztályok különböző fizikai értékét figyelembe venni, különösen pedig a munkásnépesség éppen úgy öröklött, mint a külső viszonyok (táplálkozás, lakás) által feltételezett kevesebb értékűségével számot vetni. Ha ezt nem tesszük, akkor eltolódik a kép, mert a hivatásos munka kártékony befolyása nagyon is erősen hangsúlyozottnak tűnik fel. Amikor Müller figyelmét régebbi időben erre a kérdésre felhívták és az erre vonatkozó anyagot meg akarta szerezni, meg volt lepve ennek a kevesebb értékűségnek a rendkívüli nagyságától és horderejétől, aminek gyökerei semmi esetre sem a jelenben keresendők, hanem sok tekintetben a nemzedékek kisebb értékűségében messzire visszafelé követhetők. Ebben az értelemben véve a munkáskérdés egyben faji biológiai kérdés is, oly behatással terhelve, amelyet nem lehet »a fennálló társadalmi rend kontójára« írni.

A tüdőbetegek munkaképességének megítéléséről. Bockhorn az Aertzt. Schahverst.-Ztg. számában hosszabb cikkben fejtegeti ezt a fontos kérdést, amely a legtöbb pénztári orvosnak igen sokszor okozott már fejtörést. Egészen pontos leírását azoknak a részleteknek, amelyek szerint kétségtelenül minden esetben el lehetne dönteni, hogy valamelyik tüdőbeteg munkaképes-e vagy nem, ő sem tudja adni, de igen kimerítően tárgyalja ebből a szempontból a különféle tüdőbetegségeket. Szerinte a pontos fizikális vizsgálat, az általános állapot lelkiismeretes megfigyelése esetleg többszörös vizsgálat, vagy klinikai megfigyeléssel és az ismételt alkalmazott spirometria a legtöbbször elegendő módot ad a munkaképesség kérdésének eldöntéséhez. Óva inti az orvosokat,

hogy egyrészt a nagyon apró fizikális finomságokat, másrészt a Röntgen-képet tulbecsüljék. A bacilláris vizsgálatokat, a tuberkulinpróbát és az ehhez hasonló eljárásokat legjobb csak a klinikán végezni. A beteg életmódjára és környezetére nagy figyelmet kell fordítani.

Egy különös ipari megbetegedés. Azoknál a munkásoknál, akik a kénes festékek közbülső termékeit dolgozzák fel, valamint azoknál, akik a paraffin feldolgozását végzik, gyakran előfordul, hogy a hólyagjuk megduzzad s sokszor fekélyesedés keletkezik a falzatán. *Hólyagtumornak* hívják ezt a betegséget az orvosok. Az utolsó 20 évben ez a megbetegedés gyakori volt az *anilinmunkásoknál*, másrészt galíciai naphta-területek munkásain is észlelték. A megbetegedés nem ritkán rákosan fajul el s előbb-utóbb halált okoz. Műtéttel időleges javulást ugyan el lehet érni, de a visszaesés nincs kizárva. Az egyik ismertetett eset a 49 éves anilinmunkásra vonatkozik, ki a fuchsinolvasztó-helyen dolgozott, a másik pedig a 35 éves napszámosról szól, ki a vegyészeti gyárban főképp naphtylaninnal dolgozott. Mindkét munkás röviddel a műtét után meghalt. Rendesen véres vizelet (haematuria) támad, mely a hólyagmegbetegedés első jele. Egész más lefolyású a betegség paraffinmunkásoknál. Itt nem a hólyagot, hanem a heréket támadja meg a betegség. Itt is rákszerű a megbetegedés. Régebben biztos halált hozó volt ez a betegség, mert a rák a borékról a herékre terjedt; jelenleg a korán végzett műtéttel meg lehet menteni a beteget. Anilinmunkásoknál az orvosok e betegség fellépését mérges gőzöknek (toluidin, naphtylanin és benzoidin) elgőzölésével magyarázzák. Gőzölgéskor ezek bejutnak a tüdőbe, innen a vérbe, anilin s rokon vegyületei a bőrön át is bejutnak a vérbe s okozzák a vese meg a hólyag megbetegedését. A naphta- és paraffinmunkások a testükön és ruhájukon tapadó piszok közvetítésével betegednek meg. A munkások rendszeren késő este fáradtan érnek lakásukba, s a nyers paraffinnal átitatott ruhájukban ágyba dőlnek. Közben a herezacskón lobos izgalom keletkezik. Vizeletkor is a paraffinnal szennyezett ujjakkal megfogják a penist s a mérreg ilyenkor is behatol. Tisztasággal lehet leginkább megelőzni úgy ezt, mint sok más bajt is. Dr. Ullman közli a Wiener Arbeiter für Sociale Medizin-ben, hogy Galiciában, ahol főképp lengyelek s zsidók a munkások, kevesebb ilyen megbetegedést észlelnek, viszont Kelet-Galiciában, hol főleg rutének dolgoznak, sokkal gyakrabban. Bizonyos faji sajátságok, táplálkozás s bőr-ápolás s tisztaságra való hajlandóság kétségtelenül fontosak a baj elkerülésében. De honnan legyen a szegény naphtamunkásoknak érzéke a tisztaság iránt?

Egy új arzénveszedelem. Néhány évvel ezelőtt Angolországban a környéki ideggyulladásnak számos esete fordult elő, melyeket sörrel való arzénmérgezésre lehetett visszavezetni. Az arzén forrása a feldolgozott kénsav volt. Arzén mint tisztátalanság egynémely anilinfestékben is előfordul, így duplán aggasztóvá válhatik, ha élelmiszereket festenek anilinfestékekkel. Ujabban megállapították, hogy sellak gyakran arzént tartalmaz. Sellakot az élelmiszeriparban kis mértékben a sütődékben, nagyobb mértékben a sörfőzőiparban fémtelők és csővezetékek belső felületének bevonására használnak, továbbá kávészemek bevonására. A washingtoni vegyészeti büro (Bureau of Chemistry) szerint Indiában a sellakhoz arzénsulfidet kevernek, hogy azt a szint utánózzák, mely a jó fajtákra jellemző. Habár minimális mennyiségű is az az arzén, amelyet a sörivő egyes esetekben magába szed, mégis meg kell gondolni, hogy az arzén kumuláló mérreg. Arzénsulfidnak a sellakhoz való keverése mindenestre csalás és veszedelmes. A sellak gyakran pótolható hasonló tulajdonságokkal bíró más anyagokkal.

Az ólommérgezés és a tuberkulózis. Általában feltételezik, hogy az ólommérgezés a tuberkulózisra hajlamosít és ez általánosság egybehangzásban is van a tapasztalattal; meg kell mégis gondolni, hogy a bizonyítás statisztikai alapon nagyon nehéz, nem közvetlen és más közbeeső momentumok nem zárhatók ki. Nevezetesen olyan foglalkozásoknál, amelyeknél az ólommérgezés veszedelme poros munkával van súlyosbítva (bányászok, nyomdászok), a tuberkulózis halandóság magasabb. Ezért Loriga a kérdést gyakorlati úton akarta megoldani, amennyiben 400–500 gr. súlyú 30 tengeri malacz közül tíznek a táplálékához egy hónapon keresztül naponta 0.25 gr. ólomnitrátot, tíznek a táplálékához pedig ólom-sulfátot kevert. Azután az I. és II. csoportból 8 malacot tuberkulózissal beoltott, 2–2 pedig az ólommérgezés anatómiai ellenőrzésére tartatott fön, a III. csoportból 8 állatka, amely nem kapott ólomtartalmú táplálékot, inficiáltatott, kettőt pedig ellenőrzésre használtak.

Az eredmény a következő volt: a közül a tiz tengeri malac közül, amelyet ólomnitráttal tápláltak, testsúlyban csak három növekedett, a többi testsúlya átlagban 19 grammot fogyott egy hónap alatt. Azok közül, amelyeket ólomszulfáttal etettek, egy 70 grammot veszített súlyából, a többiek valami csekélységgel, átlag 36 grammal súlyosabbak lettek. Az első csoport inficiált malacából egy 13 nap után pusztult el ólommérgezés tünetei között, a többi tuberkulózisban pusztult el átlag 79 nap alatt az infekció után. Az ólomszulfáttal etetett állatok mind tuberculosiban pusztultak el az infekció után átlag 91 nap alatt, az ólommal nem etetett állatok átlagban 92 nap alatt az infekció után. Az I. és II. csoport mindkét ellenőrző állatkája közbeeső betegségekben pusztult el, a III. csoport ellenőrző állatkája túlélte valamennyit. Ebből azt lehet következtetni, hogy az ólommal való etetés károsította az állatok táplálkozását és pedig a nitrát inkább, mint a szulfát, ami megerősíti Rambousek azon állítását, hogy az ólomsók mérgező hatása oldhatóság arányában nő. Az ólommal való etetés emelte a tuberkulózis iránt való hajlamosságot, illetve lefokozta a test ellentálló képességét. Ennél is erősebben hatott a könnyebben oldható só. A tuberkulózis-dispozíció ólommérgezés után nem specifikus, hanem a szervezet idült károsításán és ellentálló-képességének csökkentésén alapszik. Higanyszulfát és mangansuperoxyd legalább is olyan mértékben fokozták le a tuberkulózissal inficiált tengeri malacok ellentálló-képességét, mint az ólomszulfát.

Az alkoholizmus és a munkásság. A német szociáldemokrata pártnak politikai okokból kimondott »snapszbojkottjának« megvan az az örvendetes eredménye, hogy az alkoholfogyasztás az utóbbi években tényleg csökkent. 1901/2. évben 4,2 liter tiszta alkohol jutott fejenként egy emberre, ami 13 liter pálinkának felel meg. Ugyanez volt a fogyasztás 1908/9-ben is. Közben volt némi hullámozás is, de csak egyszer szállt le a fogyasztás 3,7 literre. 1909/10-ben a pálinkabojkott kimondása után 2,8-re szállt le a fogyasztás. 1910/11-ben 3 literre emelkedett ugyan ismét, de remélni lehet, hogy sikerülni fog a munkásság törekvésének ezeket a számokat még lejjebb szorítani. A szövőmunkások szaklapja pld. máris nagy eréllyel száll síkra egy, sajnos, nálunk is főnnálló rossz szokás, az ujonnan belépő munkások úgynevezett »Einstand« fizetése ellen.

A belga munkáspárt szintén erélyesen küzd Vandervelde vezetése mellett az alkoholfogyasztás ellen, míg a francia munkásság egy része nemcsak távol tartja magát ettől a harctól, de még akadályokat is gördít útjába. Az elmúlt télen a francia szenátus hozzájárult egy törvénytervezetnek, mely az alkoholizmus leküzdését a kocsmák apasztásával célozza. Röviddel ezelőtt azonban a kamara a törvénytervezetet egy bizottság elé utasította, ami lényeges késleltetéssel, sőt majdnem a tervezet elvetésével azonos. A »Temps« ezt a határozatot rosszalva, a mai állapot káros voltát a következő szám adatokkal bizonyította: az 1880.-i törvény előtt, mely az italmérési szabadságot bevezette, 354.000 korcsma volt Franciaországban, ma 480.000 van, tehát minden 80 lakosra esik egy. 1860-ban a fejenként való alkoholfogyasztás 2,27 liter volt, 1911-ben emelkedés 4,13 literre, sőt egyes departementekben 11—12 literre.

Ennek a következményei világosak: 1869-ben 135 volt a gyilkosságok száma, ma 359; 1835-ben 11.000 volt az elmebetegek száma, ma 75.000; a sorozás-kötelesek közül az alkalmatlanok száma a szajnai alsó kerületben 30, sőt Orneben 55 volt 100 közül. Az italmérési szabadság szószólói között számos szociáldemokrata képviselő is volt, azzal az indokolással, hogy számos megrendszabályozott munkásnak a korcsmanytás az utolsó menedéke. A »Temps« cikke végül meggyőző szám adatokkal bizonyítja, hogy az alkoholárúsítás megnehezítése a kocsmák számának csökkentése által a fogyasztás csökkentéséhez vezet.

Epilepszia elektromos erős áramütés után. A villamos erős áramnak az idegrendszerre való káros hatását bizonyítja az epilepszia fellépése ilyen baleset után. Jolly esetében egy addig egészséges villamos vasuti kalauzról van szó, aki mindkét kezével megérintette a vezető sodronyt leesése által a 450—500 Volt váltóáramba bekapcsolt kocsikontaktust. Először nem tudta eleresztetni, azután a földre bukott. Eszméletét elvesztette, de a kezek égési sebein és a testében fellépő fájdalomon kívül a balesetnek semmi következménye sem mutatkozott eleinte. Csak 14 nap után volt az első epileptikus rohama, amely azóta legalább minden 14 nap alatt megismétlődött. Azonkívül izgatottság, ingerlékenység, az emlékezőtehetség és figyelőképesség csökkenése következett be. Az epilepszia fellépésének a magyarázata ebben az esetben nehéz. Feltehető talán, hogy a

villamos áram behatása csak szunnyadó hajlam kiváltó okának tekinthető, de sokkal közelebb fekszik annak a lehetősége, hogy a villamosság által az agyvelőben objektív elváltozások léptek fel, ami által epileptikus rohamok váltottak ki, anélkül, hogy különben valami az életben ezekre az elváltozásokra figyelmeztetett volna. Bizonyos, hogy a villamos erős áram által okozott balesetokról még sok tapasztalatot kell gyűjtenünk.

MUNKÁSVÉDELEM.

A németországi munkástitkárságok 1911. évi működési statisztikája.

A németországi munkások »szabad« szakszervezeteinek egyik legrészebb alkotása a munkástitkárságok intézménye. Eredeti feladatuk ezeknek a munkástitkárságoknak az volt, hogy a munkásokat a munkásbiztosítási törvényekben biztosított igényeik körül támadó vitás esetekben jogi tanácscsal és segítséggel lássák el. Ezen az eredeti feladatukon azonban már régen túlnőttek s ma már *mindennemű* jogi tanácscsal és segítséggel szolgálnak a hozzájuk fordulóknak, beadványokat készítenek, hatóságok, bíróságok előtt képviselik a megbízóikat, az iparfelügyelőknél közvetítik a munkások panaszait. A szervezett munkások részére alakultak a munkástitkárságok, de nagy részük mindenkinek, vagy legalább is minden vagyontalannak rendelkezésére áll s szolgálataikért rendszerint egyáltalán nem vesznek díjazást vagy csak azoktól vesznek némi díjazást, akik nem tartoznak a fentartó szervezetek kötelékébe.

Hogy mennyire fontos és szükséges feladatot teljesítenek a munkástitkárságok, azt mutatja az a körülmény, hogy példájukra a másirányú munkásszervezetek, munkaadók, politikai egyesületek s végül városi s egyéb közhatalóságok is létesítettek hasonló intézményeket, melyek azonban jelentőségükben ma is messze mögötte maradnak a munkások létesítette titkárságok s tanácsadó irodáknak. Mutatja ezeknek az intézményeknek a jelentőségét különben az is, hogy bíróságok és hatóságok — habár eleinte ellenszenvvel viseltettek irányukban — kénytelenek voltak munkás-ságukat honorálni s ma már csak mint kivételt említ a statisztika egy-két hatóságot, mely nem ismeri el a munkástitkárságot — illetve annak képviselőjét — mint a jogkereső fél megbízottját. Figyelemre méltó az a körülmény is, hogy a titkárságok nagy részét a munkások közül kikerült egyének vezetik.

1910-ben 112 munkástitkárság működött, 1911-ben ezekhez 6 új létesült s egy tanácsadó iroda titkársággá alakult át, úgy, hogy 1911-ről összesen 119 titkárság számol be működéséről. E 119 titkárság közül 11-et a bányamunkás-szövetség maga tart fenn, 82-t az illető városban levő összes szakszervezetek, 25-nek a fentartásához az illető szervezetek tagjai külön járulékokat fizetnek, egynek — a kóburginak — a fentartási költségeit az állam fedezi, egy pedig szubvencióban részesül az állam és város részéről (Bant). A titkárságok közül 85 nyújt *minden* hozzáfutólónak tanácsot, 63 pedig jogi segílyt is. A többiek bizonyos feltételekhez kötik a szolgáltatásikat, nevezetesen hogy a tanácsot vagy jogi segílyt kérő maga szervezett munkás, vagy szervezett munkásnak a családtagja legyen. Egyesek a szervezett munkásokon kívül a nem szervezett képeseknek is nyújtanak segílyt.

Hatóságok előtt a hozzáfutólókat 99 titkárság feltétlenül, 13 pedig csak kivételes esetekben képviselte. A berlini központi munkástitkársághoz azonban valamennyi titkárság átutalt személyes képviseletet. Ez a központi munkástitkárság a munkásbiztosítási ügyek legfelsőbb forumánál — a birodalmi munkásbiztosítási hivatalnál — képviseli a jogkereső feleket az egész birodalomból hozzá kerülő ügyekben. Iparfelügyelők részére 113 titkárság vesz át és közvetít panaszokat, statisztikai munkákat 75 végez, 87 pedig részt vesz a szakszervezeti agitációban s egyéb szakszervezeti munkában.

A 119 munkástitkárságot a jelentés évében 627.028 egyén kereste fel tanácsért, illetve jogi segélyért. Ezek közül 590.758 — azaz 94,22 százalék — munkás, vagy munkásnak a családtagja, hozzátartozója volt 30.850 pedig kisiparos, kiskereskedő s egyéb önálló foglalkozású volt. 2.223 esetben egyesületek, testületek és hatóságok vették igénybe a titkárságok munkáját. Az írásbeli beadványok száma, melyet a titkárságok készítettek, az előző évi 141.083-ról 150.050-re emelkedett.

A titkárságok munkáját *tárgyak* szerint csoportosítva azt látjuk, hogy az összes ügyeknek 29,8 százaléka a munkásbiztosításra, 30,3 százaléka a polgári jog körébe esik. Viszont a munkásbiztosítási ügyekből a *balesetbiztosításra* 59,1 százalék, betegsegélyezési ügyekre 18,2, társzláda ügyekre 2,6 és rokkantbiztosítási ügyekre 20,1 százalék esik. Ezeken kívül még a következő tárgyak szerint oszlanak meg a nyújtott tanácsok:

Közjogi ügyek 14,3%, munka és szolgálati szerződés 14%, büntetőügy 6,4%, magánbiztosítás 1%, kereskedelmi és ipari ügyek 0,8%, egyesülési és gyülekezési jog 0,3%, vegyes egyéb ügyek 1,7%. Az írásbeli beadványok legnagyobb része munkásbiztosítási ügyekben készült.

Nagyobb mértékben, mint a tanácsadások s az írásbeli beadványok, szaporodott a titkárságoknak a személyes képviseltetést illető munkája. Ez a munka az 1907—1911. években több mint kétszeresére, azaz 3.175-ről 6.426-ra nőtt. A feleket 3.858 esetben a munkásbiztosítási választott bíróságok előtt, 304 esetben (a központi munkástitkárság működésén kívül) a birodalmi biztosító hivatalnál, 299 esetben az országos biztosító hivatalok, 802 esetben ipari és kereskedelmi bíróságok, 886 esetben járásbíróságok és 277 esetben közigazgatási hatóságok és bíróságok előtt képviselték a titkárságok. A 3.858 ügyben összesen 7.380 tárgyalás volt.

Az összes titkárságok fentartása 512.918 márkába került, ami az elvégzett munka mennyiségét és annak nagy jelentőségét tekintve, valóban jelentéktelennek mondható.

Ezeken a tulajdonképpeni munkástitkárságokon kívül a *kisebb városokban* tanácsadó irodákat tartanak fenn a szakszervezetek, melyek lényegükben ugyanazt a munkát végzik, mint a titkárságok, csak hogy nem bírnak ezen célra állandóan alkalmazott személyzettel. Ilyen tanácsadó iroda 198 működött az 1911. évben s 20 ebben az évben létesült. Az ezek által nyújtott tanácsok száma 47.367 volt. A készített írásbeli beadványok száma 15.579, a személyes képviselteké pedig 872.

Ezek a számok élénken bizonyítják, hogy a németországi munkások szakszervezetei miként igyekeznek az élet minden viszonylataiban a tagjaik érdekeit szolgálni. S túlzás nélkül állítható, hogy a munkásbiztosítási s egyéb szociálpolitikai törvények soha sem mehettek volna úgy át az életbe s nem szolgálhatták volna úgy eredeti céljukat, ha a munkások nem terjesztik ki ellenőrző és továbbfejlesztő hatásukat rájuk.

A törvényes munkásvédelem nemzetközi egyesülése, amely 7-ik közgyűlését szeptember 10—12-én tartja Zürichben, meglepéssel tekinthet vissza 12 éves fennállása alatt elért fejlődésére. Négy kormány részvétele mellett hét országos csoport alapította, ma pedig már 15 országos csoportja van: Németország, Ausztria, Magyarország, Belgium, Franciaország, Hollandia, Svájc, Olaszország, Északamerikai Egyesült-Államok, Dánia, Spanyolország, Nagybritannia, Norvégia, Svédország, Finnország. Eme államok kormányai, Spanyolország kivételével, képviselve vannak az egyesülésben, azonkívül azonban még Luxemburg, Kanada, a Szentszék, az Ausztráliai Államszövetség, Görögország, Oroszország, úgy hogy jelenleg 19 állam kormánya vesz részt az egyesülés munkájában. A képviselt országok lakosainak a száma 510 millió. Új országos csoportok nyeresé Oroszországban, Portugáliában, Törökországban és a többi Balkán-államokban, Dél-Amerikában, Ázsia-, Afrika- és Ausztráliában folyamatban van, úgy hogy rövid idő múlva a munkásvédelem világszövetségéről lehet majd beszélni.

Az egyesülés 1912. évi büdzséje mintegy 90.000 frankra rúg. A kiadások túlnyomólag, majdnem 80.000 frank, a Nemzetközi Munkahivatal, az egyesülés tudományos organumára fordítatnak. A munkahivatal közlönye, valamennyi ipari állam munkásvédelmi törvényeinek ez a rendkívül gazdag tartalmú és értékes gyűjteménye, 11-ik évfolyamában van. A bevételekből 14 állam járuléka 65 ezer frankot fedez, a 15 országos csoport 17.500 frankot, amihez még különböző más bevételek jönnek.

A nemzetközi egyesülés kezdeményezésének és előmunkálatainak köszönhetőek az 1906-iki berni államegyezmények, amelyek a nő éjjeli ipari munkája és a gyufagyártásban a fehérphosphor használata eltiltásának a legtöbb kulturállamban érvényt szereztek. Az egyesülés újabb indítványához — a 10 órás maximális munkanap megállapítása nők és ifjún munkások részére a 18 éves korig és az ifjún munkások éjjeli munkájának eltörlése — a svájci szövetség tanács hozzájárult és remélni lehet, hogy az 1913-ban tartandó második nemzetközi állami konferencia tárgyalni fogja. A kiváló szakemberek közreműködésével összeállított »méreghlista« sok helyütt hivatalosan elfogadtatott és ezzel az ipari mérgezések veszedelmének leküzdése nagyban elősegített. Ugyanígy egyengette az egyesülés a munkásvédelem és munkásbiztosításról kötött államszerződések útját.

A zürichi 7-ik kongresszus nagyon látogatottnak ígérkezik éppúgy az államok képviselői, mint az országos csoportok küldötteinek és szakértőinek részéről. Előkészítették a tárgyalást egyrészt a jelentések nagy tömege, másrészt a londoni előértekezlet a 8 órás csoportfelváltásról. A feladatok nagy tömege van napirenden: Ipari mérgek leküzdése, az otthonmunka kérdése, a folytonos és veszélyes üzemek munkaidejének szabályozása, a munkaidő meg rövidítése szombaton, a munkások szabadsága, vasuti munkások védelme, a külföldiek helyzete a biztosításban, a munkásvédelmi törvények végrehajtása, a munkások betegségének és halálzásának nemzetközi statisztikája, stb. Nem lesz könnyű ebből a nagy tömegből a legfontosabbakat és legsürgősebbeket kiválasztani és befejezésre juttatni. Minthogy azonban az egyesülés a nők és ifjún munkások érdekében jelentékeny eredményeket küzdött ki, most már a felnőtt férfiak számára is egyengetnie kell a különösen nehéz és veszedelmes iparágakban a munkaidőnek a munkások egészségére és az ország javára elengedhetetlen nemzetközi rendezésének az útját.

Mezőgazdasági gyermekvédelmi törvény előkészületei vannak Németországban folyamatban. Tény az, hogy adatgyűjtés van abban az irányban folyamatban, nem volna-e helyén való a mezőgazdasági üzemekben alkalmazott gyermekeket ugyanolyan védelemben részesíteni, amilyenben az iparban már tíz év óta részesülnek. A sajtó nyomatékosan támogatja ezeket a terveket és egyik orgánuma így ír erről: »Alig sejti a nagyvárosokban és ipari községekben élő ember, milyen súlyosan terhelnek meg sok gyermeket munkával parasztbirtokon, sőt kisebb gazdaságokban is. Hogy ifjuságunknak ez a helota-állapota a népegészség szempontjából, párosulva a helytelen táplálással: kávé és alkohol bőséges tejfogyasztás helyett, amely tej a sajt és vajgyárakba vándorol, mit jelent, azt mindinkább bizonyítani fogják a katonai sorozások. De az oktatás is sokat szenved ama munka miatt, amelyet iskolaköteles gyermekeink, részben leányaink is, a szülei házban vagy szolgálatban, mint szolgák, cselédek, pásztorok végezni kénytelenek. Olyan esetek, amikor 10—13 éves gyermekek 4 órakor kelnek és 6 óráig az istállóban vagy a mezőn dolgoznak és csak azután teszik meg az iskolába vezető hosszú utat, éppenséggel nem ritkák. Könnyen elképzelhető, hogy ilyen kimerült gyermek mekkora tanulási kedvet és frissességet tanusít és a tanulási idő végén mennyi ismeretet tud felmutatni. A szünidő is jórészt célját téveszti, amikor a szénakaszálás, aratás, gyümölcs- és burgonyaszürethez igazodnak. Nem hozhatja meg a szükséges és kívánatos pihenést. A fiatal test munkateljesítménye olyan óriási, hogy a tanító az iskolaév kezdetén minden további nélkül észreveszi a kimerülést, és nem kívánhatja az ilyen gyermektől azt, amit meg kellene kívánnia és amit a többiek játszva teljesítenek. Csoda-e, ha sok vegyes iskolában a parasztyermekek az utolsó helyeket foglalják el?

Mit lehet eddig a főnnálló visszasságok ellen tenni? Úgyszólván semmit. A szülők vagy munkaadók okosságára való hivatkozástól alig lehet valamit várni. Először, mert ők maguk is csak ugyanazon estek át, másodsor pedig, mert a legtöbb helyen csak a keserves inség hajtja őket. A nyomor az, ami a fiatal vállakra kényszeríti a terhet, amire felnőtt nem találkozik. Ha a törvény erősebb kényszere nem védi a gyermeket, segítséget nem remélhető. És eddigelé; nincsen

általános törvényünk és a védő rendelkezések legfeljebb gyámolt gyermekekre vonatkoznak bizonyos határig, amennyire a gyám és táplálásbaadó ellenőrzése elér, de nem a földműves saját családtagjaira. Nem szabad lebecsülni a nehézségeket, amelyek várhatók, mert hogy az erre vonatkozó törvény létrejötte ellen az agrárérdekek védekezni fognak, az előrelátható. Mindennek azonban nem szabad a nemes cél érdekében leküzdhetetlennek lennie. Annál inkább kötelességük az igazán haladó gondolkodású férfiaknak utat és módot találni, hogy az ifjuság védelmének nemes műve hogyan volna kiegészíthető és teljesen kiépíthető. A német gyermekek eddig hátrányban levő csoportjának is meg kell adni a munkával való túlterhelés és túlzott kizsákmányolás ellen a törvényes védelem jótéteményét.*

Aki a magyar mezőgazdasági élet viszonyait ismeri, nagyon jól tudja, hogy a felsorolt visszasságok és bajok nálunk fokozott mértékben vannak meg. Talán ha ez irányban történik valami üdvös intézkedés Németországban, — ezt is utánozzák majd nálunk.

Vasárnapi munkaszünetet a németbirodalmi postaszolgálatban a postaigazgatóság intézkedése folytán olyan mértékben akarnak biztosítani a hivatalnokoknak és altiszteknek, amennyire az csak összeegyeztethető a szolgálati és pénzügyi érdekekkel. Alapelveül állították fel, hogy minden alkalmazotti kéthetenként legalább egy vasárnapon vagy egész napra, vagy két félnapra a szolgálat alól felmentessék. Tényleg azonban a vasárnapi munkaszünet ezen minimális mértékét messze túlléptek. Azoknak az alkalmazottaknak a száma, akik vasárnapi munkaszünetet a megállapított mértéken túl élveznek, 1904. óta a férhivatalnokok között száz közül 61-ről 78-ra, tehát 17°/o-kal, a nőhivatalnokok között 80-ról 92-re, tehát 12°/o-kal, és az altisztek között 43-ról 53-ra, tehát 10°/o-kal emelkedett. A szolgálati idő tekintetében is javulás állott be. Meg van hagyva a póstaigazgatóságoknak, amelyeknél a forgalom növekedésével a szolgálati idő emelkedett, hogy amennyiben a munkaidő a szabályos mértéket meghaladja, a szolgálat súlyosságához és a személyzet igénybevételéhez mérten a személyzet szaporítandó. A birodalmi postaigazgatóság az egyetlen igazgatóság, amelynél az éjjeli munka másfélszeresen számíttatik.

A svájci iparfölügyelet 1910—1911. évi jelentése. A jelentés mindenek előtt arról számol be, hogy a gyári törvény revíziójának jegyében folyt le ez az utolsó két év és különösen azok türelmetlenek, akik a munkaidőt leszállították, mert akik még mindég 11 órát dolgoztatnak, súlyos versenyt csinálnak nekik, ők pedig sem nem akarnak, sem nem tudnak többé a 11 órás munkaidőre visszatérni. Egyébként legérdekesebb az első felügyeleti kör jelentése, amelybe a legtöbb gyári és nagyipari kanton tartozik. Ebben a körben a gyári törvény alá tartozó személyek száma 117.124. Ezek közül 21.197 jutott a gyapotiparra 17.756 a selyemiparra, 16.773 a fehérhimzésre és 19.902 a gépiparra. A jelentés szerint a munkabér nagyjában a régi maradt, a drágaság nyomása alatt talán kissé emelkedett, noha egyes, bár kisszámú bércsökkenés is jutott a gyárfölügyelet tudomására. Hogy a mai munkás jobb helyzetét megvilágítsa, a jelentés egy gyapotszövőgyárnak, amelyben az orsók száma nem változott, következő adatait sorolja fel: 1872-ben a munkások száma 105 volt, egy munkás 12 nap alatt 23.50 frankot kereset, a mester napi keresete 4 frank, a szövőé 3 frank volt és naponta 13 órát dolgoztak. 1911-ben pedig a munkások száma 40 volt, egy munkás megkeresett 12 nap alatt 47.50 frankot, a mester 8 frankot, a szövő 5 frankot, a napi munkaidő pedig 11 óra volt. A jelentés nagyon helyes megjegyzése szerint a mai munkás helyzetének javulása csak a kétórás munkarövidülésből áll; kétes, hogy a magasabb kereset javulást jelent-e, mert mennyire sülyedt a pénz vásárló ereje! A külföldi, különösen olasz munkások száma növekedett, noha Olaszország kezdi munkaerejének kivitelét megnehezíteni. Italiában munkásnőket kereső cégektől a hatóságok egy blanketta kitöltését kívánták, amelyben jelezni kellett a foglalkoztatás minőségét, a munkaidő tartamát, a munkabért, a biztosítási viszonyokat, a munkásnők lakás és ellátási viszonyait. A gépipart illetőleg a német ipar erős versenyét panasolja a jelentés. Egy érdekes, mind gyakrabban fellépő jelenségről tesz a jelentés említést, munkásszövetkezetek által üzemben tartott műhelyekről, még pedig szabó-, cipész-, bádogos-, esztergályos- és sütőműhelyekről. Ezeknek a termelő szövetkezeteknek eddig erős versenyt kellett kiállaniok, de a gyári törvénynek alávetett üzemek lajstromából eddig egyet sem töröltek. A háziiparról a jelentés megállapítja azt a tünetet, hogy folyton visszafejlődik, mihelyt termékeit

gyárilag előnyösebben lehet előállítani. Ahol azonban a gépüzem ismeretlen, vagy drágább, vagy kisebb értékű gyártmányt állít elő, ott a háziipar nemcsak fennmarad, hanem fejlődik is. A selyemszövés, mint háziipar erősen visszafejlődött. Példaképpen felemlíti a jelentés, hogy egy kisebb gyárnak 1905-ben 1000 házi szövője volt, most pedig alig van 170, noha hihetetlenül olcsón dolgoznak. A fehérhímzőiparban a kivágó gép ezreknek vette el a kenyerét. A gép sokkal gyorsabban dolgozik, mint a leggyorsabb emberi kéz. Automaták feltalálása egyébként is valóságos forradalmat idézett elő a fehérhímző iparban. A svájci szövőiparban az utóbbi években olyan változások mentek végbe, aminőket alig tartott az ember lehetőségeknek.

Munkások szemének védelme. A müncheni bajor munkásmúzeum adott ki prof. dr. O. Eversbusch és dr. Koelsch által szerkesztett röpirvet, amely beható módon tárgyalja a szemnek az ipari munkánál való veszedelmeit és az az ellen való intézkedéseket. Nagyon meleg és poros munkahelyiségnek a szemre való hátrányos hatása és a szemnek rossz világítás mellett végzett finom munkával való megerőltetése mellett még közvetlenül kártékony hatások is jönnek figyelembe:

1. A szemek megégetése szabad lángokkal, lőporral, tüzes vagy izzó olvasztott fémekkel, folyékony üveggel, forró vagy izzó szénrel, fadarabokkal, hamuval vagy forró folyadékkal és gőzzel.

2. A szem égetése mésszel, hamuzsirrrel, szódával, lúgkővel, anilin festőanyagokkal, nitronaftalinnal, dimethilszulfáttal és egyéb mesterségesen előállított kémiai anyagokkal.

3. A szemek sérülései erőművi behatás, robbanás, lövés és más hasonlóak által, valamint minden fajta idegen test által.

A munkánál való megfelelő elővigyázattal, védőeszközök használatával, idejében való orvosi kezeléssel ezek a sokfajta veszedelmek, ha nem is kerülhetők ki teljesen, de jelentékenyen csökkenthetők.

JOGGYAKORLAT

BETEGSEGÉLYEZÉS.

Iparszerű cséplés.

A m. kir. Curia 1912. június 19-én kelt 244. V. sz. ítélete.

A kir. Curia: Mindkét alsóbbfokú bíróság ítéletét megváltoztatja, a felperest keresetével elutasítja.

Indokok: A Curia nem teszi magáévá az alsóbbfokú bíróságoknak azt a jogi álláspontját, hogy M. A. közadós, aki gabonaneműek kicséplésének elvállalásával iparszerűen foglalkozott, kereskedőnek volna tekintendő,

mert gazdasági gépek munkaerejének bérbeadása és gabonaneműek kicséplésének elvállalása, még ha az iparszerűleg üzetik is, nem tekinthető a K. T. 259. §-ának 6. pontjában meghatározott kereskedelmi ügyletnek, hanem munkabéri szerződésnek, mivel a kicséplés által nem keletkezik újabb ingó dolog, illetve az eredeti ingó dolog sem fel-, sem átdolgozásban nem részesül. De nem állapítható meg M. A. kereskedői minősége azon az alapon sem, hogy nevezettnek lakatos műhelye volt;

mert a felperes azt az állítását, hogy közadós a lakatosmesterséget a kisipar körét meghaladólag üzte, az alperes tagadásával szemben nem bizonyította, amennyiben a kihallgatott tanúk azt igazolták, hogy a közadós nagyobb terjedelműnek tekinthető műhelye főleg cséplőgépeinek kijavításával foglalkozott s főkeresetforrását a cséplés képezte s csak kisebb részben a lakatosmesterség és mert a felperes azt sem bizonyította, hogy a közadós feltétlen kereskedelmi ügyletekkel iparszerűleg foglalkozott volna.

A Curia ez ítéletét egyesek úgy értelmezik, hogy az abban foglalt indokolás eldönti azt a kérdést, vajjon a gazdasági gép mellett alkalmazottak biztosításra kötelezettek-e vagy sem. Az ily irányú föltevés téves. A Curia ítélete a kérdést nemcsak hogy nem dönti el, hanem még növeli azt a zavart, mely már e kérdés körül úgy is eléggé nagyra nőtt. Növeli a zavart azzal, hogy új fogalmat visz a

vitába, azt t. i., hogy a gazdasági gépek munkaerejének bérbeadása és gabona-neműek kicséplésének elvállalása, ha iparszerűleg üzetik is, nem *kereskedelmi ügylet*. Az a körülmény, hogy valamely ügylet kereskedelmi-e vagy sem, lehet fontos kereskedelmi jogi szempontból, azonban közömbös a biztosítási kötelezettség eldöntésénél, sőt még az sem döntő, hogy valamely iparüzlet tulajdonosa iparendelélyvel vagy iparigazolvánnyal bír-e, vagy sem. (K. M. 47. 194/1908.) Az 1907. évi XIX. t.-c. 1. §-ának 2. pontja szerint fennáll a biztosítási kötelezettség az ipartörvény alá nem tartozó, de ipar-, illetve vállalkozásszerűleg üzött kereseti foglalkozásnál. Minthogy nyilvánvaló, hogy a gabonaneműek kicséplésének elvállalása iparszerűleg üzhető, az ott alkalmazott munkások betegség esetére föltétlen biztosítandók.

Szülönő ápolási költsége vagy sürgős szükségből felmerült költség.

A budapesti Munkásbiztosítási Választott Bíróság 1912. Bet. II. 17/10. sz. ítélete.

Ítélet: A bíróság kötelezi az Országos Munkásbetegsegélyező és Balesetbiztosító Pénztárt, hogy igénylőnek neje M. L.-né operációjával felmerült kórházi ápolási költségek fejében 81 korona összeget fizessen.

Indokolás: I. A kereseti igény megállapítására előadta az igénylő, hogy az 1911. évi december 10-én felesége súlyosan megbetegedett, miért is a lakásához közel lakó pénztári orvost odahaza nem találván, s mivel feleségének állapota sürgős orvosi beavatkozást igényelt (ugyanis belső elvérzés veszélye forgott fenn), dr. Sz. J. orvoshoz fordult, akinek tanácsára feleségét a mentőkkel a II. sz. belklinikára szállította, majd itt hely nem lévén, a Gondviselés-kórházba vitette, ahol rajta 1911. december 14-én dr. Sz. műtétet hajtott végre: e tényállás alapján kérte a kórházi ápoltatás költségét részére megítélni.

A kerületi pénztár az igénynek nem adott helyt, mert szerinte az igénylő felesége szülés levezetése végett ápoltatott, már pedig ily esetben a kórházi gyógydíjat, ha az ápolás egyetemi klinikán vagy közkórházban történt az 1898. évi XXI. t.-c. 3. §-ának c) pontja értelmében az országos betegápolási alap fedezi.

Ezt a határozatot azonban az igénylő törvényes időben megfeleltette. II. Az 1907. évi XIX. t.-c. 59. §-ának utolsó bekezdése szerint, ha a pénztári tag nem pénztári orvost vesz igénybe, illetőleg nem a megszabott kórházi kezelést használja, az ebből származott költségek csupán a beigazolt sürgős szükség esetében terhelik a pénztárt.

A jelen esetben dr. Sz. J. orvos levele szerint a fokozódó belső vérzés halaszthatatlanul szükségessé tette a kórházi ápolást és a műtétet, s dr. G. E. igazolvány-a szerint is a kórházi ápolás és operálás a megrepedt méhenkivüli terhesség a belső elvérzés veszélye miatt vált sürgősen szükségessé.

Dr. Sch. K. bírói orvosszakértő pedig azt a véleményt adta, hogy a méhenkivüli terhesség esetén oly aggasztó jelenségek állhatnak elő, hogy még orvosban is valóságos rémületet kelthetnek.

Ebből a három orvosi véleményből a bíróság egyfelől megállapította, hogy az igénylő feleségén a méhenkivüli terhesség állott fenn, másrészt, hogy az ismertetett jelenségek oly aggasztók voltak, hogy az igénylő joggal vehette igénybe sürgős szükség okán idegen orvos segítségét, illetőleg kórház ápolását.

Minthogy pedig jelen esetben nem szülönő ápolási költségéről, hanem beteges állapot (méhenkivüli terhesség) folytán szükségessé vált műtétről s az azzal járó költségekről van szó, s így az 1898. évi XXI. t.-c. 3. §-a c) pontja nem alkalmazható: igénylőnek a Gondviselés-kórházban igazoltan fizetett költség megfizetésére a pénztárt kötelezni kellett.

BALESETBIZTOSÍTÁS.

Szerelő halálos balesete repülésnél — üzemi baleset.

A birodalmi biztosító hivatal 1912 március 12-én kelt ítélete.

Ítélet: A birod. bizt. hiv. a felelősség elutasításával az igényt megállapítja.

Indokolás: V. főszerelő, aki egy repülőgéptársaságnál volt alkalmazva, 1911 június 9-én a nyilvános körrepülés megkezdése előtt S. pilótával társasága egy repülőgépén felszállott, lezuhant és meghalt. Özvegye és egy gyermeke a hátramaradtak járadékát igényelték. A Mechanika és Elektrotechnika Berufgenossenschaftja a járadék iránti igényt elutasította. A választott bíróság azonban a járadékot kiadandónak állapította meg. A B. főlelősségét, amely arra hivatko-

zott, hogy a baleset sportutazás alkalmával állott be, az ítélkező tanács nem találta alaposnak.

V. a repülőgépek összeállításánál volt foglalkoztatva. Ezen munkássága nemcsak a műhelyben való működésre szorítkozott, mert a repülőgépek — mielőtt használatba adatnak — levegőben is megvizsgálandók hasznavehetőségük iránt és épen V.-nek részt kellett venni a vizsgálatokban, mert a repülőgép hasznavehetősége főleg a motortól függ, melynek megvizsgálása a szerelő feladata. Így G. tanu, kit a választott bíróság eskü alatt hallgatott ki, bizonyítja, hogy V. a repülőgép motorját, amely gépet Sch. pilótának a német körrepülés alkalmával használnia kellett volna, üzemi képességére nézve ki akarta próbálni, e célból rendeltetett ki V. ezen vizsgálathoz annál inkább, mert kitűnő motor-szakértő volt, röviddel ezelőtt a motorok szerkezetén javítást eszközölt és ezek szerint e szakmában nagy jártassággal bírt. Midőn V. tehát a repülésen részt vett: üzemi érdeket szolgált. Ezen felfogással szemben a panaszolt Berufgenossenschaft azon kifogása, hogy S. V.-vel csak sportútat tett, nem állhat meg. Tény, hogy oly működés, amely csak sport iránti hajlamból történik, nem esik biztosítás alá, mert ilyen sport szolgálatban történő működés által az illető az üzem keretéből kilépett, de a jelen esetben nincs bizonyítva az, hogy tisztán sportszerű működésről volna szó, mert habár előzőleg egy 1.600–1.700 méternyi magassági repülés szándékolatott, úgy ezzel még nincs bizonyítva, hogy V. részvétele a sportügynek szolgált volna és ha már sport iránti hajlandóságát elfogadjuk, mindesetre vegyes működésről van szó, amely többféle célokra szolgál és ezek egyike, amely az üzem fejlesztését célozza, a biztosítási védelmet feltételezi. Ezen ténykörülmeny mellett V., habár a sport iránti hajlam a repülés közben előtérbe lépett volna, mégsem lépett ki az üzem köréből. A repülés ügye még csak most indul fejlődésnek, az ez ügynek szolgáló személyek bátorsága iránt magas követelésekkel lép fel. Ha a repülőgép iparát fejleszteni akarjuk, akkor a repülő és kísérő bátorságára számítani kell és a biztosítás terén a repülési iparüzem határolásánál ezzel bizonyos fokig számolni kell. Ha az üzemműködés fogalmát szűkebben határolnók, akkor az üzem érdeke nagy csorbát szenvedne. Hogy hol legyen a határ, az az egyes esetek körülményei vizsgálásából tűnik ki. Jelen esetben nincs arra támpont, hogy V. vakmerősége által a biztosítási törvények alárendelt működésének határát oly mértékben lépte volna túl, hogy az üzemi képességgel való összefüggést már fenn nem állónak kell tekinteni, vagy pedig, hogy V. S. pilótának ilyen vakmerő eljárásához hozzájárult volna. V.-nek a repülőgép kormányával semmi dolga nem volt, V. özvegyének a szóbeli tárgyaláson előadott hitelt érdemlő magyarázata szerint V. nem is volt abban a helyzetben, hogy ülőhelyéből a kormányzást végezhetné volna. Tehát V. teljesen S.-től függött, V. egész figyelmét a motor működésére fordította. Ezért az ítélkező tanács V. halálos balesetét üzemi balesetnek minősítette.

HUNGÁRIA ÁLTALÁNOS BIZTOSÍTÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST, IV., Károly-körut 2. ■ Részvénytőke : 6,000.000 korona.
KARTELEN KIVÜL köt tűz-, élet-, baleset-, betörés-, szavatosság-,
jég-, üveg- és állatbiztosításokat. — TELEFON: 153-98. SZÁM.

A „Munkásügyi Szemle“ kiadása

A MUNKÁSBIZTOSÍTÁS KÉZIKÖNYVE

A betegségyezés és balesetbiztosítás teljes joganyagának feldolgozásával
írta: Dr. HALÁSZ ALADÁR ügyvéd, az Országos Pénztár ügyész-titkára

most jelent meg.

Második teljesen átdolgozott kiadás. ■ ■ Ára vászonkötésben 6 korona.
Megrendelhető a kiadóhivatalban (Budapesten II., Fő-utca 23.) és minden könyvkereskedésben

A szerkesztésért felelős : KIS ADOLF. — Főmunkatárs: Dr. SASVÁRI JÓZSEF.

Ideal

irógép

absolut látható irással.

Igen
célszerű
beteg-
pénz-
tárak
részére.

Vezérképviselői

SCHOTT H. ÉS DONNATH

cs. és kir. udvari szállítók
BUDAPEST, VI. KER., ANDRÁSSY-UT 53. SZ.

AEROLITH

KIS J. JENŐ

okl. mérnök szabadalma

Az „AEROLITH“

a modern építkezésnek építőköve,
mellyel nemcsak gyorsan és olcsón,
de az egészségügyi követelmények-
nek legmegfelelőbben lehet épít-
kezni.

Az „AEROLITH“.

falak szárazak, szellőztethetők és
kivül-belül bármely módon még
kiégetéssel is deszinficiálhatók.

Az „AEROLITH“

ezért kiválóan alkalmas kórházak,
iskolák, munkáslakások, műhelyek
stb. építésére.

Bővebb felvilágosítással készségesen szolgál

KIS J. JENŐ

okl. mérnök, építési vállalkozó, szab.
Aerolith-, cementárú- és
terracit-gyáros

Budapest, V., Pozsonyi-út 1.

„MATADOR“

RUGGYANTA ÉS

BALATAMŰVEK

RÉSZV.-TÁRS.

POZSONY-LIGETFALU.

...

Műszaki ruggyanta-
árúk és balataszif-
gyártása.

Kizárólag viszonteladókkal dolgozunk.

Vezérképviselőlet és raktár

BARTA GYŐZŐ

Budapest, VI., Dávid-utca 1/B.

»Hunnia« magyar géptömítő- anyag-gyár részv.-t.

BUDAPESTEN, V. kerület, Visegrádi-utca 17-ik szám.

GYÁRT: Mindennemű tömítőanyagokat, szivattyúk, compressorok,
valamint alacsony-, magasnyomású és túlhevített gőzgépekhez. =

Különl.: »Hunnia« magasnyomású tömítőlemez.

A magyar királyi államvasútak, állami,
kincstári és városi üzemek szállítója.

Hazai gyártmány!

GUGLER ÉS FORRAY

Budapest, V., Váci-út 162.

Szállít **acélöntvényeket**

minden célra, kiváló szívós és hólyagmentes minőségben,

KOVÁCSOLHATÓ LÁGYVASÖNTVÉNYEKET

főleg tömeggyártási árút legjobb minőségben saját és beküldött minták vagy rajzok után. **Mindenemű megmunkálások elfogadtatnak.**

SEMPERIT GUMMIWERKE

G. m. b. H. ■■ WIEN.

Automobil-, kocsi- és motor-pneumatik kocsikerék-gummi

Vezérképviselő és raktár:

SALZBERGER SAMU
VI. ker., Andrásy-út 20. szám.

Használjunk csak **Bagoly és Emte** írógépszalagot,

mert azok a legjobbak.

Minden írógépkereskedőnél kaphatók.

Müller Testvérek
vegyszeri gyár BUDAPEST.

KOVALD FEST, TISZTIT.

GYÁR és FÜZLET: VII. SZÖVETSÉG-U. 35-37.

BUDAPEST.

Gyűjtőtelepek a székesfőváros minden részén.

Képviselőtek a vidék legtöbb városában.

TELEFON 58-45 és 128-13.

HIRMANN FERENC

FEMONTÓDE, RÉZ- ÉS ÉRCMŰÁRÚGYÁRA
BUDAPEST VII., CSÁNYI-U. 7-9.

KÉSZÍTEK mindennemű szerelvényeket, víz-, gőz-, légszesz- és fürdőberendezések részére. Szőlő- és pincegazdászati gépeket és eszközöket. Szivattyúkat. Vasuti kocsi- és hajó-szerelvényeket. Kereskedelmi réz- és vas-súlyokat. Öntvényeket minden ötvözet szerint. Állandóan raktáron: vízvezeték szerelvények, kovácsolt és öntöttvas-csövek. Öntöttvas fürdőkádak és zománczott kiöntők. Egészségügyi berendezések. Fayence-árúk.

Aki igazán **SZALAMIT** akar venni, jó és ízletes az kérjen

HERZ-SZALAMIT

Ezen legjobb hírnévnek örvendő magyar szalámi a legtisztább kezelés mellett első rendű sertéshusból készül. Csak az a valódi Herz-féle szalámi, melynek rudja ólompecséttel van e.

látható, a mire látva, melyen a úgy a rudakban, gyár védjegye mint a felvágott állapotban való bevásárlásnál ügyeljünk.

Herz Ármín Flal szalámigyár, Budapest.

MAGYAR TÖRLŐGUMMI

kapható minden papirkereskedésben

MAGYAR RUGGYANTA-ÁRÚGYÁR RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG BUDAPEST.

Magyar címer a védjegye, Magyar diák csak ezt vegye!

Marta-Automobilok

A MAGYAR ARISTOKRÁCIA MÁRKÁJA.

Gyár:
**MARTA MAGYAR AUTOMOBIL
RÉSZVÉNY TÁRSASÁG, ARAD.**

Vezérképviselő:
Royal-Garage.
BUDAPEST, IX., Páva-u. 19-12.

Hivatalok, irodák, gyárak, üzle-
tek részére házhoz szállítunk és
hetenkint pontosan tisztával felváltunk
hyg. tisztított

kölcsöntörülközőt

portörölt, padlóruhát.

Külön vendéglői kölcsön-
fehérenemű osztály.

„A. B. C.” EGYESÜLT FEHÉR-
NEMŰ KÖLCSÖNZŐ VÁLLALAT
VI., Eötvös-utca 30.

Telefon: 46-86.

TAURIL

MAGYAR MUNKÁS
MAGYAR MUNKÁJA

a legtökéletesebb TÖMITŐ LEMEZ

EXPORT AZ EGÉSZ VILÁGBA.
ÓVAKODJUNK UTÁNZATTÓL.

Tauril központi elárúsítási iroda:
Budapest, VI., Gyár-utca 26. sz.

Dr. PAJOR- szanatórium és vizgyógyintézet

BUDAPEST,
VAS-UTCA 17. SZ.

A POSTYÉNI ISZAP
FŐRAKTÁRA.

BUDAI MÁRIA-FORRÁS

természetes sulfatos ásványvíz.

Ivókúra hidegen vagy melegen.

INDIKÁLT: 1. Szív és véredények bajainál, arteriosclerosisnál, asthmánál és agy-értorlódásnál unicum és specifikum. 2. Gyomor-, bél-, máj- és epeutak bajainál. 3. Vese-, húgy- és ivarszervi bántalmaknál (húgycső, húgycsőtakár, veseíóvény, vese- és húgyhomok és vesemedencelob eseteiben). 4. Prostatabajoknál, méhbajoknál, köszvénynél, (húgsavas diathesis, elhízásnál és cukroshúgy-árnál. 5. Páratlan hatású gyermekhashajtó.
ELŐNYEI: 1. A vizeletet enyhén és biztosan fokozza, szabályozza és tisztítja (nátrium nitrát, magnesium sulfuricum és calciumchlorid tartalmánál fogva). 2. A bélműködést nagyobb tevékenységre serkenti. 3. Az étvágyat meglepően elősegíti. 4. Kevés szénsavat tartalmaz.

Continental Pneumatik

legjobb gyártmány kerékpárok, hín-
tők és automobilok kerekei részére.

ÖSTERREICHISCH-
AMERIKANISCHE
GUMMIFABR. A.-G.
WIEN, XIII., BREITENSEE.

Raktár Budapesten:
DÉRY GYULÁNÁL,
VI. ker., Révay-utca 6. szám.

HIRSCH és FRANK

Budapest-salgótarjáni gépgyár és
vasöntő részvénytársulat. BUDA-
PEST, VI., ARÉNA-ÚT 132. sz.

□ Külön osztály: TÉGLAGYÁRI GÉPEK. □
Gyárt: FALITÉGLA- S CSERÉPSAJTÓKAT,
TÉGLAGYÁRTÓ- ÉS ANYAGMEGMUNKÁLÓ-
□ GÉPEKET, legújabb és legjobban bevált □
□ szerkezetekben. □

Elvállalja anyagvizsgálatok kivitelét és
TELJES TÉGLAGYÁRI TELEPEK LÉTESÍTÉSÉT

Tervek és költségvetések díjtalanul. □ ELSŐRANGÚ REFERENCIÁK.

!! EGYEDÜLI MAGYAR GYÁRTMÁNY !!

ELSŐ MAGYAR FÉMTÖMLŐGYÁR RÉSZV.-TÁRS. (POZSONY—LIGETFALU)

Gyárt egyszerű, kettős és átfonott fémtömlőket acél, bronz, vörösréz és bármely más fémből **viz, gőz, olaj, kőolaj és savak** részére.

Vezérképviselő és raktár: **Barta Győző Budapest, VI. ker., Dávid-u. 1/B.**

TELEFONSZÁM 3—36.

TELEFONSZÁM 3—36.

**Elszakíthatlan
munkásöltöny**

Orvosi boncköpeny
Orvosi rendelő kabát
Gyógyszerészköpeny
Vegyeszköpeny

GUTMANN J. ÉS TÁRSA

Budapest, Rákóczi-út 16.

Minta és árjegyek ingyen és bérmentve.

GARAY SAMU ÉS TÁRSA

sebészeti-, mű-,
kötőszere- és vil-
lanygép-gyártók.

BUDAPEST, IV.
Kossuth Lajos-
utca 1. szám.

(Ferenciek bazára).

Gyár ugyanott az udvarban.

Budapest, IV. ker., Károly-körút 26. 1. em.
fogtechnikai és fogorvosi

műtermünkben készí-
tünk (a gyökér eltávo-
lítása nélkül is) termé-
szethű fogpótlásokat
aranyban és (vulcanit)
kautschukban szá-
padlás nélküli fogpót-
lások, u. m. arany-
koronák, csapos fogak és aranyhidak a leg-
művészebb kivitelben. Továbbá arany, porcellán,
cement és amalgam töméseket (plombák), fog-
huzás teljes érzéstelenítéssel.

Edelmann József dr. és Márfaq Arthur
egyet. orvos — fogorvos.

Rendelés 9—6-ig. — Ünnepnapi 9—1-ig.
Mérsékelt árak! Lift Villamos megálló.

A fogfájás és a modern fogpótlás című,
mindenképpen érdeklő könyv most jelent meg dr.
Edelmann és Márfaq fogorvosok tollából (IV.,
Károly-körút 26.) 10 fillér ellenében díjtalanul
bárkinek megküldeték.

A budapesti és számos vidéki
kerületi munkásbiztosító pénztár
és betegsegélyező egyletek szer-
ződéses szállítói ajánlják saját
készítményű sérvekötő, haskötő,
orthopädia-gépeiket; mülábak,
műkezek, lábgepek, mellfűzők
és összes egyéb betegápolási
gyártmányait és orvosi mű-
szereiket, valamint rendelő-inté-
zeteknek szükséges vasbutor és
— egyéb berendezéseiket. —

JUTÁNYOS GYÁRI ÁRAK!
Javitásokat gyorsan és olcsón teljesítenek.
PÁRTOLJUK A MAGYAR IPART!

:::: KÖRUTI FÜRDŐ ::::

Budapesten, VII., Erzsébet-körút 51. sz.

A főváros gócpontjában.

TISZTASÁGI- ÉS GYÓGYFÜRDŐ TELJESEN FELSZERELVE.

OSZTÁLYAI:

GŐZFÜRDŐ,
KÁD ÉS
HULLAMUSZODA

VÍZGYÓGYINTÉZET,
FANGÓ ÉS
SZÉNSAVAS ÉS

SÓS FÜRDŐK.

Mind a 7 osztály télen és nyáron egyaránt teljes üzemben. Orvosi rendelés és felügyelet.

MUNKÁSÜGYI SZEMLE

KÖZLEMÉNYEK A MUNKÁSBIZTOSÍTÁS, A SZOCIÁLIS EGÉSZSÉGÜGY, A MUNKÁSVÉDELEM, A MUNKAVISZONY ÉS AZ IDE VONATKOZÓ JOGGYAKORLAT KÖRÉBŐL.

SZERKESZTI: KIS ADOLF.

TÁRSSZERKESZTŐK: Dr. STEIN FÜLÖP és Dr. HAHN DEZSŐ.

TARTALOM:

CIKKEK:

DR. HAHN DEZSŐ: A baleseti orvostudomány aktuális kérdései	617
BÖHM VILMOS: A gyermekmunka szabályozásáról	623
FARKAS ELEK: Törvényjavaslat az építőipar gyakorlásáról	630
A CSÉPLŐGÉP MELLETT ALKALMAZOTT MUNKÁSOK BIZTOSÍTÁSA	634
A SZEGÉNY GYERMEKEK NÖVÉSÉNEK ANTHROPOMETR. VIZSGÁLATA	638
A NÉMETORSZÁGI MUNKÁSTITKÁRSÁGOK 1911-IK ÉVI MŰKÖDÉSI STATISZTIKÁJA	643

SZEMLE:

<i>Balesetbiztosítás</i>	634
Járulékfizetési kötelezettség. — Viszonosság Boszniában és Hercegovinában. — Az ipari mérgezések baleseti kártalanításának ügyéről. — A németországi helyi betegsegélyező pénztárak szövetségének 19. közgyűlése. — Az új német biztosítási törvény végrehajtása. — Kölcsönösségi tárgyalások. — A munkásbiztosítási törvény végrehajtása Angolországban. — Az osztrák alkalmazottak nyugdíjpénztára. — Több mint egy millió pénztári tag Berlinben. — A wieni pénztári szövetség fogorvosi ambulatóriuma.	
<i>Szociális egészségügy</i>	638
A tüdőbetegek munkaképességének megítéléséről. — Egy különös ipari megbetegedés. — Egy új arzénveszedelem. — Az ólommérgezés és a tuberkulózis. — Az alkoholizmus és a munkásság. — Epilepszia elektromos erős áramütés után.	
<i>Munkásvédelem</i>	643
A törvényes munkásvédelem nemzetközi egyesülése. — Mezőgazdasági gyermekvédelmi törvény. — Vasárnapi munkaszünet a németbirodalmi postaszolgálatban. — A svájci iparfőlügyelet 1910–1911. évi jelentése. — Munkások szemének védelme.	
JOGGYAKORLAT	646
Betegsegélyezés. — Balesetbiztosítás.	

Császárfürdő Budapest.

Nyári és téli gyógyhely az Irgalmasrend kezelése alatt. Kénes hév-vizű gyógyforrásai páratlanok. Ezek a források bőségesen táplálják vizükkel az intézet valamennyi fürdőjét, u. m. a gőzfürdőt és népgőzfürdőt, az egyes és közös külön női- és férfi-iszapfürdőket (iszapborogatások), márványkád-, porcellán- és kőfürdőket, valamint török- és horganykád-fürdőket, továbbá a hőlég-, szénsavas- és villamos-fürdőket. Ezekből a dús gyógyforrásokból kapja vizét a kontinensen egyedül álló női- és a férfiuszoda is.

A Császárfürdő kiváló gyógyító ereje nemcsak csúzos bántalmak és idegbajok ellen, hanem sok más betegségeknek is általánosan elismert. Ivókurája kitűnő gyógyhatású hurutos légzőszerveknél és altesti pangásoknál.

Lakószobái kényelmesek; berendezésük a különböző igényekhez van szabva. Jutányos árak. Minden tekintetben szoliditás. Gyógy- és zenedíj nincsen. Prospektust ingyen és bérmentve küld *az igazgatóság*

„TUBERIN“

orvosilag legideálisabb és legolcsóbb guajacol készítménynek elismerve és javalva a légzőszervek összes bántalmainál. Gyermek is kellemes íze miatt szívesen veszik. — Tartalmaz: Kal. sulfo. guajac. Natr. Telluric. Cognac. Aqua Naphae, Syr. Coffeae.

1 üveg 180 gr. ára 2'50 kor. — Egyleteknek 1'60 kor.

Főraktár:

SZENT HERMINA GYÓGYSZERTÁR
BUDAPEST, VII. KERÜLET THOKOLY-UT 28. SZÁM.

KŐSZÉNBÁNYA-ÉS TÉGLAGYÁR TÁRSULAT

Telefon szám: PESTEN (ezelőtt DRASCHE) Budapest, VII. ker.,
34-61. és 34-51. Király-utca 67. sz.

Keramit kocsit-kövek :- :-	Fayence porcellán lemezek :-
Keramitlapok :- :- :- :-	Porcellán szigetelők :- :- :-
Keramit-, steró-, pillér-téglák	Egészségügyi és használati
Traversz-téglák :- :- :- :-	cikkek :- :- :- :- :- :- :-
Falburkoló-téglák :- :- :- :-	Tűzálló chamotte téglák :- :-

A társulat elvállalja a burkolati munkák elkészítését is.
Árjegyzék díjmentesen.

Árjegyzék díjmentesen.

A jelenkor legjobb tetőfedő anyaga
Igen fontos!
Minden Eternit-lap
„ETERNIT“
szóval van megjelölve. Szíveskedjék mindig határozottan
HATSCHEK-féle ETERNIT-palát
kérni.
Magyarország kőpén
„Eternit Művek“
Hatschek Lajos
Budapest,
VI., Andrásy-út 33.

PALA
Hatschek szabadalma

Telegdi Ármin

rézárú-vállalata

Budapest, VII., Damjanich-utca 37.

Telefon: 105-07.